

Fragmenta in Proverbia

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΞΗΓΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΟΣ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

ΚΕΦΑΛ. Α.

Γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν. [ξοδ. φ. 1 β.] Τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ καὶ παιδείαν, ἐκμανθάνων δι' αὐτῆς τὰ τοῦ λόγου μυστήρια· καὶ οἱ ἐπιγνόντες τὴν ἀληθῆ καὶ ἐπουράνιον σοφίαν, εὐκόλως νοήσουσι τοὺς σοφοὺς παρ' αὐτῆς λελαλημένους λόγους· ἔστι δέ τις καὶ ἀνθρωπίνη σοφία, ἐμπειρία τις οὕσα περὶ τέχνας καὶ τοῦ βίου τὰ χρήσιμα. Δέξασθαι στροφὰς λόγων. [ξοδ. φ. 2 β.] Τὰ γὰρ ἀντιστρόφως ἐν παραβολαῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λελαλημένα, ταῦτα τοῖς πιστῆν καρδίαν ἔχουσι πρὸς Θεὸν, εὐγνωστα γίνεται· νοοῦσι γὰρ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην διὰ Χριστοῦ καταγγελλομένην. Καὶ κρῖμα κατευθύνειν. [ξοδ. φ. 3 α.] Κατευθύνει δέ τις κρῖμα, καὶ θείας χάριτος πρό γε τῶν ἄλλων τυχῶν· παρὰ Θεοῦ γὰρ εὐθύνεται τὰ διαβήματα ἀνδρῶν· ἐπεὶ θνητὸς, πῶς ἂν νοήσῃ τὰς ἑαυτοῦ ὁδοὺς; Ἴνα δῶ ἀκάκοις πανουργίαν. [ξοδ. φ. 4 α.] Τί λέγεις; πανοῦργον βούλει ποιῆσαι τὸν ἄκακον; ἀλλ' ἴδωμεν τίνα λέγει ἄκακον· τὸν ἀπλοῦν, τὸν ἀπόνηρον, τὸν μήπω τοῦ κακοῦ πείραν ἔχοντα· ἐκείνῳ γὰρ ἀρμόζει μάλιστα εἶναι σοφῶ καὶ γὰρ πανουργίαν τὴν σύνεσιν λέγει· ἀπαναστή 64.661 σεται γὰρ οὗτος ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων· ἢ ἐπεὶ ὁ ἄπειρος κακοηθείας, ταῖς πανουργίαις ὑποπίπτει τῶν κακοήθων ἐξ ἀπλότητος, δεῖ φυλαττομένους τὴν τῶν πονηρῶν πανουργίαν, γίνεσθαι καθ' ἑαυτοὺς μὲν ἀκεραίους, πρὸς δὲ τοὺς ἐπιβουλεύοντας φρονίμους ὡς οἱ ὄφεις· Τῇ γὰρ κακία, φησὶ, νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ γίνεσθε τέλειοι· ἀκάκοις, τοῖς ἀπλῆ καὶ ἀκάκῳ καρδίᾳ προσερχομένοις Θεῷ. Παιδὶ νέῳ αἴσθησιν καὶ ἔννοιαν. [ξοδ. φ. 4 β.] Οἷτινες νεάσαντες ὡς παιδία νήπια, καὶ ἀναγεννήσεως διὰ Χριστὸν τυχόντες, λαμβάνουσιν αἴσθησιν καὶ ἔννοιαν ἀγαθὴν, καθὼς Κύριος λέγει· Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται. [ιβιδεμ.] Τῶν γὰρ θείων λόγων κατακούων πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, σοφὸς ὑπάρχων, σοφώτερος γίνεται, κυβερνώμενος καὶ φρουρούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁ γὰρ νοήμων, φησὶ, κυβέρνησιν κτήσεται, ὥστε δηλονότι μηδενὶ τῶν ἀδοκῆτων καταποντίζεσθαι· καὶ κυβερνήτης γὰρ προσλαβὼν τέχνην, ἐπιτηδειότερος ἔσται πρὸς τὴν κυβέρνησιν· ὁ οὖν γενόμενος νοήμων, φησὶ, τὸ λείπον προσθήσει κατὰ τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, ὥστε τὸν περὶ ταῦτα πλοῦν κατευθύναι· ὁ γὰρ ἐπιστημόνως πλέων, ἐπὶ τὸν λιμένα φθάσει τοῦ θείου θελήματος, ἐν μηδενὶ ναυαγίας τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος, ἢ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσει, ἢ περὶ τὴν ἐλπίδα, ἢ περὶ τὴν ἀγάπην, ἢ τίνα τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ περὶ ταῦτα ναυαγίας, εἰκότως ἂν λέγοι· Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταγιγῆς κατεπόντισέ με· καὶ δεῖ λέγειν αἰεὶ· Ῥυσθεῖην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων. Κυβέρνησις ἐστίν, ἢ πάντως ἐπιστήμη ψυχῆς περὶ τὴν ἄστατον φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅπως αὐτὴν διαπεραιουῆσθαι προσήκει· πολλαχοῦ γὰρ ὕδατα καὶ θαλάσσης τὸν βίον τοῦτον εὐρίσκομεν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὠνομασμένον. Νοήσει τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον. [ξοδ. φ. 5 α.] Πνευματικὸς πνευματικοῖς συγκρίνεται· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν, μὴ

γινώσκων ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται· ὅσα γὰρ διὰ παραβολῆς καὶ σκοτεινῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησε, ταῦτα τοῖς μετόχοις καὶ κοινωνοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπάρχουσιν, εὐγνωστα γίνεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἐκδιδασκόμενα· ἀσφράγιτος γὰρ ἀκυβέρνητος, τὰς θείας Γραφὰς ἐπιγνῶναι οὐ δύναται. Εὐσέβεια εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως. [ξοδ. φ. 6 α.] Ἡ πρὸς Θεὸν εὐσέβεια, ἀρχὴ ἐστὶ, καὶ οἷον πηγὴ καὶ αἰτία τῆς θείας αἰσθήσεως τῆς κατὰ τὸν ἕσω ἄνθρωπον, δι' ἧς ὁρῶμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ τῶν κεκρυμμένων λογίων ἀκούομεν, 64.664 καὶ τρεφόμεθα τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἀντιλαμβανόμεθά τε τῆς εὐωδίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπτόμεθα τοῦ λόγου τῆς ζωῆς ταύτης ἢ ὅτι τῆς εὐσεβείας προσούσης ἡμῖν, καὶ αἱ σωματικαὶ αἰσθήσεις ἐνεργοῦσι τὸ δέον· καὶ τότε συνείσιν ἡμῖν, ὅταν μὴ πονηρὰ ὁ ὀφθαλμὸς ὄρῃ, ἢ τὸ στόμα φθέγγεται. Ἔκουε, υἱέ, νόμους πατρός σου, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 6. α.] Τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός τῶν ὄλων· θεσμοὺς μητρὸς, τῆς σε ἀναγεννησάσης σοφίας, ἣτις ὡς μήτηρ καὶ τιθηνὸς ἡμῶν γίνεται, γαλουχοῦσα ἡμᾶς καὶ ἀνατρέφουσα ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ. Στέφανον γὰρ χαρίτων δέξῃ. [ιβιδ.] Ἐὰν γὰρ τηρήσης ἐν καρδίᾳ πιστῇ τὸν νόμον τοῦ πατρός σου, καὶ φυλάξης τὰς ἐντολὰς τῆς μητρὸς σου, στέφανον χαρίτων δέξῃ σὴ κορυφῇ, καὶ κλοιὸν χρύσειόν ποτε ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ καὶ ἀφθάρτῳ βασιλείᾳ δοξαζόμενος καὶ στεφανούμενος ὑπὸ Χριστοῦ, ἐὰν ἀξίως τοῦ στεφάνου ἀγωνίσῃ· οὐδεὶς γὰρ ἀθλητῆς στεφανοῦται, ἐὰν μὴ ἐγκρατῶς καὶ νομίμως ἀθλήσῃ. Μὴ σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς. [ξοδ. φ. 7. α.] Τὰ συμβάντα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια διὰ Ἰουδαίων φησὶ, καὶ πῶς κοινὸν βαλάντιον Ἰούδας τοῖς Ἰουδαίοις ἐκτίησεν λακίσεως μέσον. Τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελεῆ καταλάβωμεν, πλήσωμεν δὲ οἴκους ἡμετέρους σκύλων.

[ξοδ. φ. 8. α.] Κτῆσις δικαίου, σοφία καὶ φρόνησις, ἣν καταλαμβάνονται ἀσεβεῖς, πείθοντες τὸν δίκαιον ποιῆσαι τι τῶν ἀπηγορευμένων, ἵν' ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ὁ νοῦς τυφλωθεὶς ἐκπέσῃ τῶν ἁγίων τούτων κτημάτων· φήσαιεν ἂν τοῦτο καὶ οἱ εἰπόντες· Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν· σκυλεύουσι δὲ οἱ δαίμονες οὖς νικῶσι, λαμβάνοντες ἀπ' αὐτῶν τὴν θεῖαν πανοπλίαν, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα Θεοῦ· οἴκοι δὲ αὐτῶν εἶεν ἂν αἱ τῶν πονηρευομένων ἐκκλησίαι, ἃς ἐμπλήσαι βούλονται σκύλων. Μὴ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν. [ξοδ. φ. 8. β.] Οὐκ εἶπε, Μὴ πράξης, ἀλλὰ μηδὲ πορευθῆς· ἐὰν δὲ καὶ ὁρμήσης, ἔκκλινον εὐθέως· εἰς γὰρ φόνον τρέχουσιν· εἰ δὲ ἀλῶς τῇ παγίδι, καὶ τοι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἀνάγκης ἦν, ἀλλὰ θελήσεως, θησαυρίζεις σεαυτῷ ἀπώλειαν, τῇ τοῦ πλείονος ἐπιθυμίᾳ, τὸν κεκρυμμένον ὄλεθρον τῇ παγίδι μὴ ἐνιδῶν· πέπονθεν οὖν ταυτὸν, φησὶ, τοῖς ὀρνέοις δικαίως, ἃ πτερὰ ἔχοντα καὶ δυνάμενα ἵπτασθαι, περὶ γῆν στρέφονται· καὶ σὺ λογισμὸν ἔχων, καὶ δυνάμενος ὑψηλὸς εἶναι, εἰ μὴ βουληθῆς, οὐκ ἀδίκως ἀπολῆ· ἢ δίκτυον λέγει τὸ πολυσχιδὲς τῶν τιμωριῶν, ᾧ ὑποβάλλονται οἱ ἄδικοι. Ἀσεβεῖς γενόμενοι ἐμίσησαν αἴσθησιν.

[ξοδ. φ. 9. β.] Καὶ εἰ μὴ κατήγορον ἔχει, εὐσέβεια ἢ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως. Ὅταν ἐπικαλέσησθέ με, κ. τ. λ. 64.665 [ξοδ. φ. 10. α.] Τοῖς ἀπίστοις καὶ ἀπειθοῦσι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἠπείλησεν· οὕτω καὶ Δαβίδ· Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγγελάσεται αὐτούς· ἔσται γὰρ ὅταν ἐπικαλέσησθε, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι. Καὶ διὰ Ἡσαΐου· Ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας πρὸς με, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὑμῶν. Ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς. [ξοδ. φ. 11. α.] Ἐξ ἑαυτῶν ἔξουσι τὰς τιμὰς, καὶ τοὺς τῶν καρπῶν αὐτῶν πόνους φάγονται· μὴ γὰρ παρ' ἐμοῦ αὐτοῖς τὸ δεινόν; αὐτοὶ ἑαυτοῖς

αἵτιοι· κόρον λήψονται, φησὶ, τῆς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Υἱέ, μή σε καταλάβῃ βουλή κακή. –Καὶ διαθήκην θεῖαν ἐπιλελησμένη. [ξοδ. φ. 13. β.] Βουλήν κακὴν τὸν διάβολον λέγει, ἥτις βουλή, τὸν Ἀδὰμ καταλαβοῦσα, ἀπέλιπεν αὐτὸν τῆς νέας καὶ οὐ παλαιουμένης μαθήσεως τοῦ Θεοῦ. Διαθήκην δὲ θεῖαν ἐπιλελησμένην λέγει ἦν Ἀδὰμ καὶ Νῶε, Ἀβραὰμ καὶ Μωϋσεῖ ἐν Εὐαγγελίοις Χριστὸς ἐπηγγείλατο τοῖς ὅσοι νικῶσι τὸν διάβολον ἀποδώσειν, ἦν καὶ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅταν ἔλθῃ.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

Μὴ τέκταινε ἐπὶ σὸν φίλον κακὰ, παροικοῦντα καὶ πεποιθότα ἐπὶ σοί. [ξοδ. φ. 19. β.] Τὸν θαρρήσαντα εἰς σὲ μὴ προδῶς τοῦτο γὰρ θηριωδίας. Μὴ φιλεχθρήσης πρὸς ἄνθρωπον μάτην. [ξοδ. φ. 20. α.] Μὴ γίνου ἐχθρὸς εἰκῆ· ἄρα ἔστιν εἰκῆ; ἔστι γὰρ δι' εὐσέβειαν. Διὸ καὶ Παῦλός φησιν· Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες;

ΚΕΦΑΛ. Δ΄.

Οἱ ἐδίδασκόν με. [ξοδ. φ. 21. α.] Ὅρας ὡς οὐκ ἀπηξίου παρὰ τῆς μητρὸς ἀκοῦσαι τὰ πρακτέα; οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰς τὰ πρακτέα πονηρόν τι παρὰ τῶν γονέων ἀκοῦσαι, πλὴν εἰ μὴ τινες εἶεν διάστροφοι. Ἐρειδέτω ὁ ἡμέτερος λόγος εἰς σὴν καρδίαν. Οὐδὲν γὰρ ὄφελος τοῦ διδασκάλου, ὅταν ὁ διδασκόμενος μὴ προσέχη· καὶ καλῶς εἶπεν Ἐρειδέτω. Ἀναπαυέσθω, φησὶ, δεθῆτω, μὴ ἀποχωρεῖτω, μηδὲ ἀποπηδάτω· ἢ ἐρεισθήτω, ἔρεισμα αὐτὸν ἀπόδειξον τῆς ψυχῆς. Ἐράσθητι αὐτῆς. [ξοδ. φ. 21 α.] Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἔρωτες λύνονται, ἀθάνατα, φησὶν, αὐτῆς ἐράσθητι, ἵνα ἀπήμονά σε τηρῇ· οὐ γὰρ ἔστι χωρὶς ἐπιθυμίας θερμῆς γενναῖόν τι κατορθῶσαι. Λέξαι ἐμοὺς λόγους. –Ἴνα σοι γένωνται πολλαὶ ὁδοὶ βίου. [ξοδ. φ. 21 β.] Ἀνόνητον γὰρ τὸ ἀκούειν μὴ δεχθέντος λόγου· ὁδοὶ δὲ πολλαὶ αἱ ἀρεταί, αἱ εἰς μίαν ἄγουσιν ὁδὸν τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Πάντα σοι ράδια ἔσται καὶ εὐχερῆ καὶ 64.668 βατά· ἵνα ὅθεν ἂν θέλῃς, πορεύῃ, διὰ πλούτου, διὰ πενίας, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας· ὡς γὰρ εἴ τις ὦν ἀκατάπληκτος, ἢ πτερὰ λάβοι παρὰ τῆς φύσεως, οὐδεμίαν ὑποπτέυσει ὁδὸν, κἂν τραχεῖα, κἂν ἔρημος, κἂν ἐφεδρεύῃ τις ληστής, ἢ τοιχωρύχος, οὕτως ὁ τῷ πτερῷ τῆς σοφίας κουφισθεὶς εὐμαρῶς δυνήσεται πανταχοῦ περιελθεῖν.

Ἐὰν γὰρ πορεύῃ, οὐ συγκλεισθήσεται τὰ διαβήματά σου. [ξοδ. φ. 22 α.] Ἐὰν τρέχῃς, φησὶν, τῆς ἀρετῆς ἐν ἔξει γενόμενος, συγκλεισμὸν οὐχ ὑπομενεῖς, κώλυμα οὐδὲν ἔξεις, ἤτοι πέρας τῆς πράξεως, ὅπερ οὐδὲ ἐπὶ σοφία ἔστι, τῷ νεάζειν, καὶ κόρον μὴ λαμβάνειν τῆς προκοπῆς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς λεωφόροις συμβαίνει πολλάκις, πολὺ μέρος ἀπελθόντας, ἀπαντῆσαι φάραγγα, τὴν εἰς τὸ πρόσω πορείαν ἡμῖν ἀποτέμνουσαν· ἢ καὶ συναντῆσαί τινι, καὶ ἀναδιδαχθῆναι ὡς οὐ καλῶς ὀδεύομεν, εἶτα ὑποστρέψαι· ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ κώλυμα οὐδέν· πῶς δὲ ἔστι μὴ κοπιᾶσαι τρέχοντας, οὕτω καματηρὸν σῶμα περικειμένους; ὅπου γε καὶ τὸ τῆς βαδίσσεως σύντονον μόνον ἠπειγμένον αἴτιον γίνεται πόνου· ὁ οὖν τρέχων τὴν τῶν ἀρετῶν ὁδὸν, κόρον οὐ λαμβάνει διὰ τὸ ἀεὶ τῷ

ποθουμένω ἐγγίζειν. Ὅδοι τῶν ἀσεβῶν σκοτειναί. [ξοδ. φ. 23 α.] Τὸ σκότος αἰεὶ πειρασμὸς καὶ κίνδυνός ἐστι. Ἄλλ' ὅμως ἐν κινδύνοις οὐκ ἀφίσταται τὸ φῶς, ἕως ἂν λύση τῶν πειρασμῶν τὴν νύκτα. Πάση φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν. [ξοδ. φ. 23 β.] Ἄντι τοῦ πολλῆ ἀσφαλείᾳ καὶ προσοχῇ, ἢ ἀντὶ τοῦ ἐν παντὶ καιρῷ· κατὰ τὸ, Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτός, ἀσφάλιζε τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ δοῦναι παρείδουσιν τῷ ἐχθρῷ· ἢ ἀντὶ τοῦ, καὶ ἀπὸ πραγμάτων, καὶ ἀπὸ ῥημάτων, καὶ ἀπὸ διανοιῶν· οὐ γὰρ διὰ τῶν πράξεων μόνον οἶδεν ὑποσυλᾶν ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγων· ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης φυλακῆς προσγενήσεται σοι ζωὴ. Περιέλε ἀπὸ σοῦ σκολιὸν στόμα, καὶ ἄδικα χεῖλη μακρὰν ἀπὸ σοῦ ἄψωσαι. [ξοδ. φ. 23 β.] Τοὺς διεστραμμένους λέγει λόγους, τοὺς μὴ εὐθεῖς, τοὺς μὴ ἀληθεῖς· ἄδικα δὲ χεῖλη τὰ καταλάλων, ἃ παραινεῖ μακρὰν ἀπώσασθαι, καὶ μὴδ' ὅλως προσέχειν λέγουσιν, ἀλλ' ἀποφράττειν τὰ ὦτα. Καὶ γὰρ κάκεῖνος μὴ ἔχων ἀκροατὴν, σιγήσει.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης. [ξοδ. φ. 24 β.] Τοῖς γὰρ κενοῖς καὶ ἀπατηλοῖς καὶ ματαίοις ῥήμασι μέλι ἐπαγγελλομένη, καὶ τῶν μικρῶν στερίσκειν πειρᾶται. Ἡ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα. Ἦτις πρὸς ἡδονὰς καρδίας ὀμιλοῦσα, καὶ ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς συγχωροῦσα, δοκεῖ πρὸς ὦραν γλυκαίνειν τὸν ἄνθρωπον. Ὑστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις. 64.669 [ξοδ. φ. 25 α.] Γίνεται γὰρ τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων, εἰς κρίσιν ἐρχόμενα, ἧτις ἐστὶν ὡς μάχαιρα ὀξεῖα ἐξερευνῶσα καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ. Τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες, κ. τ. λ. [ἰβιδ.] Οἱ γὰρ ἄφρονες, καὶ τῇ πλάνῃ συντρέχοντες, καὶ συναιρόμενοι, συμποδιζόμενοι ὑπ' αὐτῆς κατάγονται μετὰ θάνατον εἰς τὸν ἄδην· ἦν ἀνωτέρω πόρνην εἶπε, νῦν ἀφροσύνην ἐκάλεσε. Ταύτην οὖν φησι ζῶντας εἰς τὸν ἄδην κατάγειν τοὺς χρωμένους αὐτῇ δικαίους· τοὺς δὲ ἀδίκους, τεθνεῶτας· ἦ, φησὶν, οἱ χρωμένοι, μετὰ θάνατον πρὸς τὸν ἄδην κατάγονται· ἄδης δὲ λέγεται παρὰ τὸ ἰδεῖν ἀηδῶς τὰ ἐκεῖσε ἅπαντα κολαστήρια, τοὺς καταβαίνοντας· τοὺς καὶ μετὰ θάνατον καταβαίνοντας εἰς τὸν ἄδην προσεύχεται ὁ Δαυὶδ λέγων· Καταβήτωσαν εἰς ἄδου ζῶντες, ὅτι πονηρία ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν. Μακρὰν ποίησον ἀπ' αὐτῆς σὴν ὁδόν. [ξοδ. φ. 15 β.] Μὴ συναναστρέφου τοῖς τῆς αἰρέσεως δόγμασιν, μὴδὲ ἐγγίσης προθύροις, τουτέστι τῇ ποικιλίᾳ ὧν αὕτη περιποιήσατο θεσμῶν.

–Τὸ μὲν πηγὴν καλέσαι, τὴν ἀφθονίαν τοῦ πράγματος ἐνδείκνυται· τὸ δὲ αὐτῷ μόνῳ τὴν ἀπόλαυσιν ἐπιτρέψαι, τὴν ἡδονὴν ἐμφαίνει. –Ἄλλοτριάς ἀγκάλας φησὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, ἐν οἷς οὐ δεῖ ἐγχρονίζειν ὡς συνέχοντας τὴν ψυχὴν, οὐς καὶ μὴ λανθάνειν τὸν καρδιογνώστην Θεόν. Σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. [ξοδ. φ. 28 β.] Κἂν μὴ ὄρᾳ, φησὶν, ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐνδιδούς σοι καιρὸν μετανοίας, οὐκ αὐτὸς τιμωρεῖται, ἀλλὰ σὺ σεαυτὸν ἐμβάλλεις εἰς τὰ τῆς ἁμαρτίας δίκτυα· σὺ σαυτῷ κατασκευάζεις τὰ δεσμά· μὴδένα οὖν αἰτιῶ, μὴ Θεὸν, μὴ ἄνθρωπον· παρ' ἡμῖν τὰ κακά. Καλῶς εἶπεν ἀγρεύουσι, διὰ τὸ μὴ παρὰ πάντοτε τῶν ἁμαρτιῶν τὰς τιμωρίας ἐπάγεσθαι· οὐ πᾶσα δὲ ἁμαρτία σειρὰ λέγεται, ἀλλ' ἡ πλεκομένη μετὰ πράξεως ψεκτῆς καὶ γνώμης ἐπιλήπτου· ὁ γὰρ ἐπιθυμίαν τινὰ σχῶν, μὴ συζεύξας δὲ αὐτῇ τὴν ἐργασίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀπλοῦν πάθος κέκτηται. Μὴ λάθης οὖν, φησὶ, σχοινοπλοκῶν κατὰ σαυτοῦ τῇ συνηθείᾳ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς θήραμα πρὸς τὴν ταύτης πράξιν ἀγόμενος. Μὴδένα οὖν αἰτιώμεθα παρ' ἡμῶν τὰ κακά· τούτοις αἰσχυνέσθωσαν καὶ

Μανιχαῖοι· καὶ οὐχ ἀπλῶς δεσμεύονται, ἀλλὰ σφίγγονται, καὶ πρὶν ἢ προσαχθῆναι τῷ δικάζοντι, τιμωρίαν ἔδωκεν ἀπὸ τῆς συνειδήσεως. Οὗτος τελευτᾷ μετὰ ἀπαιδευτῶν· ἐκ δὲ πλήθους τῆς ἑαυτοῦ πιότητος ἐξερρίφη.

[ξοδ. φ. 28 β.] Ἀγρευθεὶς γὰρ παρανομία, καὶ γεγονῶς ἀπαιδευτος, ταυτὰ ἐκείνοις πείσεται· καὶ ὁ μετὰ φονέων γὰρ ἔχων τὴν μερίδα, φονεύς. Ὅρα δὲ πῶς πικρὸν φανῆναι ποιεῖ τὸν θάνατον, εἰπὼν μετὰ τίνων ἀπόλλυται· φρικτὸν γὰρ καὶ τὸ μετὰ πονηρᾶς δόξης ἀπελθεῖν· ἐπλήθυνε γὰρ αὐτάς, φησὶν, ἢ παρα 64.672 νομία, ἣν πιότητα εἶπεν· ἀφ' ἧς καὶ γέγονε σὰρξ, ἐκ τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων, καὶ ἔξω τῆς ζωῆς ἐν ἧ̄ διεσώζετο. Καὶ ἀπώλετο δι' ἀφροσύνην, οὐ δι' ἐπιθυμίαν· εἶχε γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν νόμιμον τὴν ἰδίαν γυναῖκα· ὥστε μηδεὶς αἰτιάσθω τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν τὴν οἰκείαν· τοῦτο δὲ οὐ τῆς φύσεως.

ΚΕΦΑΛ. ΣΤ'.

Ἴσθι μὴ ἐκλυόμενος. [ξοδ. φ. 29 α.] Ἔσο μὴ ἀναπίπτων, μηδὲ τοὺς τόνους τῆς καρτερίας ὑπεκλύων· ἀλλὰ τὸ παρὰ σοῦ τῷ Θεῷ ἐγγυηθὲν σῶμα διεγείρων, καὶ ὑποπιέζων πρὸς ἀπόδοσιν τῶν αὐτῷ παρατιθέντων ἐντολῶν. Ἴθι πρὸς μύρμηκα, ὧ ὀκνηρέ.

[ξοδ. φ. 29 β.] Πολλὴ κατηγορία, ἄνθρωπον ὄντα πρὸς τὸ ἄλογον πορεύεσθαι ζῶον παιδευθησόμενον ἀρετὴν· εἶχε μὲν γὰρ καὶ μεῖζον ζῶον εἰπεῖν, ἀλλὰ τῇ εὐτελείᾳ τοῦ παραδείγματος, καταισχυῖναι βούλεται τὸν ἀργοῦντα· ὅρα δὲ κατὰ τί ζηλώσαι κελεύει· κατὰ τὸν πόνον, κατὰ τὸν ἰδρωτᾶ· κέχηρησὸ πόνοις δικαίοις. Καλῶς δὲ εἶπεν, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων· παρούσης γὰρ αὐτῷ θέρους δαψιλοῦς τραπέζης, ὅτε οὐκ ἔστι λιμὸν ὑποπεῦσαι· ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ παρὸν ὄρα, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος φροντίζει· καὶ οὐ ποιεῖ αὐτὸν ῥαθυμότερον ἢ παρούσα εὐδαιμονία, ὥσπερ ἡμεῖς πολλάκις ἐν εὐθηνίᾳ διάγοντες οὐ λαμβάνομεν αἴσθησιν τῶν μελλόντων δεινῶν. Ὅρα οὖν καὶ σὺ, μὴ ποτέ σοι τῆς συλλογῆς ἐν τῷ παρόντι ἀφορισθείσης, περιστηῖ ὁ χειμῶν, ὁ πικρὸς συγκλεισμός, καὶ τὸ τῶν παρθένων πάθης. –[ξοδ. φ. 30 α.] Πορεύθητι πρὸς τὸν μύρμηκα, τουτέστι πρὸς τὸ ἔθνος τὸ ἐξουδενωμένον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐλπίδα δὲ εἰς Χριστὸν κεκτημένον· καὶ μίμησαι τὴν καλὴν πολιτείαν αὐτοῦ, καὶ γενοῦ σοφώτερος. Ὁ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, ἀντὶ τοῦ μηδεμίαν ἐλπίδα ἐν κόσμῳ κεκτημένος· μηδὲ ἀπατώμενος ὑπὸ θεᾶς τῶν ἐν βίῳ πραττομένων ἀνομημάτων· μηδὲ βιαζόμενος ὑπὸ τινος, ἀλλ' ἐκὼν καὶ προαιρέσεως καρδίας πιστεύων τῷ Θεῷ, ἐτοιμάζεται δι' ἔργων ἀγαθῶν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν.

[ξοδ. φ. 30 β.] Πρόσδραμε τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ μάθε τὰ τοῦ φωτὸς ἔργα ἐν αὐτῇ γινόμενα, τὴν τε ἐργασίαν αὐτῆς ὡς σεμνὴν ποιεῖται· τὴν δὲ πολιτείαν αὐτῆς, ὡς σῶφρονα καὶ ἀγνήν, ἐπιδεικνυμένη· ἧς τοὺς πόρους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται, ἧς τὰς ἐντολὰς πλούσιοι καὶ πένητες πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν λαμβάνουσι, καίπερ οὐσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενῆς, καίπερ οὐσα ἐν κόσμῳ εὐτελής· ἀλλ' εἰς Χριστὸν πιστεύουσα προσήχθη· πάρεστι γὰρ αὐτῷ πλουσία καὶ πολυτελής τράπεζα, κατὰ τὸν καιρὸν ὃν ἀποτίθεται· ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ παρὸν ὄρα, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος ποιεῖται πολλὴν τὴν πρόνοιαν· θέρους ἐτοιμάζεται τὴν τροφήν, πολλὴν ἐν τῷ ἀμήτῳ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Ὅρα πῶς μέλλοντος φροντίζει τὸ ζῶον· καὶ σὺ τοίνυν ἀπολαύεις ἀσφαλείας κατὰ τὸν παρόντα βίον· ἀλλὰ περισκόπησον μήποτε τοῦ χειμῶνος ἐπιστάντος, κενὴ σοι καὶ ἔρημος τῆς τροφῆς οἰκία εὐρεθῇ. [ξοδ. φ. 31 64.673 α.] Ὅρα αὐτῆς τὸ δίκαιον· οὐχὶ τοῖς μὲν

βασιλευσι χρησίμη, τοῖς δὲ ἰδιώταις ἄχρηστος· ἴσως καὶ τούτων κάκεινων τὸ πλῆθος θεραπεύει αὐτῆς τὸ φάρμακον· τῇ φύσει κάμνει, οὐχὶ ταῖς τιμαῖς· τοιοῦτος ἔσο καὶ σὺ, μὴ τιμῶν πρόσωπον, ἀλλὰ πραγμάτων φύσιν· καὶ τοι τί καλὸν ἔχει ἐν τῷ σώματι; οὐδὲν ὥστε ἵνα μὴ ἔχη ὀκνηρὸς εἰς ἀσθένειαν καταφυγεῖν, παρέλαβε ζῶον πάντων ἀσθενέστερον, ἀναιρῶν αὐτοῦ τὴν ἀπολογία. – Ποθεινὴ τέ ἐστι, καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ κεκτημένοις· καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ἀγροῖς, ἐν πόλεσι, πάντας μυρία τοῦ γένους τούτου διερχομένους ἐγκώμια ἀκουσόμεθα. Παραγίνεται σοι ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία, καὶ ἡ ἔνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς δρομεύς. [ξοδ. φ. 31. β.] Οὐδὲν ἐκουσίον [νυμ ἀκουσίον ?] πενίας χαλεπώτερον, ἢ τῷ ἀργῷ τάχιστα παραγίνεται, τοὺς ἀγαθοὺς περὶ τὸν δρόμον τῇ ταχύτητι νικῶσα· ταῦτα δὲ ἐστὶ πενία καὶ ἔνδεια· ἡ πενία μὲν, στέρησις γνώσεως· ἔνδεια δὲ, σπάνις ἀρετῶν.

Ἰδὲ τῆς ἐργασίας τὴν τελειότητα· οὐ παιδεύη παρὰ τῶν ἀλόγων; μάθε παρὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων· ἀπεύχη τῶν ἀλόγων φανῆναι ἀλογώτερος. Οὐκοῦν καὶ τὴν πενίαν φεῦγε. Φορτικὸν ἐργασία; ἀλλ' ὄρα αὐτῆς τὸ τέλος. Ἡδὺς ὁ ὄκνος; ἀλλὰ σκόπει τὸ πέρας· μὴ τὰς ἀρχὰς τῶν πραγμάτων καταμανθάνωμεν, ἀλλὰ ποῦ τελευτῶσι βλέπωμεν· ὁ ἐξίων ἐκ τῆς οἰκίας οὐ βούλεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μένειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐξόδου ὦν, τῷ τέλει προσέχει· δι' ἐκεῖνα καὶ τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, ὥστε τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος ἀνύσαι· σὺ δὲ τούναντίον ποιεῖς. Ἐν παντὶ καιρῷ ὁ τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι πόλει. [ξοδ. φ. 32. α.] Βαβαί, ὄσην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐν παντὶ καιρῷ; κἂν γὰρ ἀγαθόν τι βούληται σημᾶναι, ὁ τῆς σημασίας τρόπος ὑποψίας μεστός· συγκρούων πλήθη, καὶ πόλεις ὅλας ἀναστάτους ποιῶν· ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔχει πνεῦμα εἰρηνικόν, οὐδὲ ἤκουσεν Ἰησοῦ λέγοντος· Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί· διδάσκει δὲ διὰ τούτων μηδενὶ διδόναι λαβὴν. Ὁφθαλμὸς ὑβριστοῦ, γλώσσα ἄδικος, χεῖρες ἐκχέουσαι αἷμα δίκαιον. [ιβιδ.] Τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐκ μέρους πρὸς τὸ κακὸν ἐνεργείας σημαίνει· ὅπερ οὖν ἐν σώμασιν ὀφθαλμὸς, καὶ γλῶττα, καὶ χεῖρες, τοῦτο ἐν τῇ ψυχῇ λογισμὸς, ὀρμὴ, καὶ κρίσις· οὐχ ἀπλῶς δὲ ἡμῖν ταῦτα κατέλεξεν, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν αὐτὰ σωφρονίζειν διὰ τοῦ φεύγειν τὴν μίμησιν. – Ἐκχέουσιν αἷμα δίκαιον, οἱ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου πίνοντες καὶ αἰσχροῖς μολυνόμενοι πράξεις. Καρδία τεκταινομένη λογισμοὺς κακοῦς. [ξοδ. φ. 32. β.]

Ὅταν γὰρ ἀκάθαρτος ἦ ἡ καρδία, καὶ τὰ μέλη πεποίηκεν ἀκάθαρτα· ἐξέχεε γὰρ ἔξω τὸν ἰόν. – Καλῶς εἶπεν ἐκκαίει· πῦρ γὰρ ἐστὶ τὸ ψεῦδος διῆστῶν τοὺς ἠνωμένους, οὐ μόνον οὐκ ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκπολεμοῦν· κατὰ δὲ διάνοιαν, 64.676 ἀδελφοὶ ἂν εἶεν, οἱ τὸ τῆς υἰοθεσίας ἔχοντες χάρισμα, καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὄντες πατέρα Χριστόν· οὐς ἄδικοι καὶ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἐμπεσόντες, ταραττεῖν ἐπιχειροῦσιν· ἀνάπτοντες θυμὸν μὲν εἰς μῖσος, ἐπιθυμίαν δὲ, πρὸς αἰσχροὺς ἐργασίας. Ἐφαψαι δὲ αὐτοὺς ἐπὶ σῆ ψυχῇ, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 33. α.] Ἄντι τοῦ σύνδησον ἐν τῷ βάθει τῆς διανοίας πρῶτον τὴν τῶν νόμων διδασκαλίαν ἐναποθέμενος· καὶ τότε δι' ἔργων ἀγαθῶν ἐπικοσμῶν, τῷ σῶ τραχήλω ἐπίσφιγξον. Καλὸς ἐταῖρος καὶ συνόμιλος· τὸ, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ διηνεκῶς μελετᾶν· καὶ μάλιστα ὅταν ἐπ' ἀγορᾶς βαδίζωμεν· τότε γὰρ ἡμῖν τούτων τῶν ὄπλων δεῖ μᾶλλον, ὅτι καὶ ὀφθαλμὸς τιτρώσκει, καὶ θυμὸς ἐκκαίει, καὶ ἐπιθυμία χρημάτων ἐκ τῶν ὀρωμένων ἐρεθίζει. – Μελετήσεις γὰρ ἐν αὐτοῖς καθήμενος, καὶ πορευόμενος, καὶ κοιταζόμενος. Ἐλεγχος μὲν τῶν κακῶν ἐντολή, παιδεία δὲ τῶν ἀγαθῶν· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἀμαρτίας. Τοῦ διαφυλάσσειν σε ἀπὸ γυναικὸς ὑπάνδρου, καὶ ἀπὸ διαβολῆς γλώσσης ἀλλοτρίας. [ξοδ. φ. 33. β.] Ὅρα αὐτὸν τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιοῦμενον λόγον· σκότος γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία· ἀπὸ διαβολῆς δὲ, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀπὸ μοιχείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑποψίας· ἔστι γὰρ πολλάκις, τῆς μὲν ἀμαρτίας εἶναι καθαρὸν, τῆς δὲ ὑποψίας μὴ

ἀπηλλάχθαι· ἀλλ' ἡ ἐντολή καὶ τοῦτο κατορθοῖ· εἴη δ' ἂν καὶ ὕπανδρος ἡ τῶν ἑτεροδόξων διδασκαλία, καὶ ὁ συκοφάντης αὐτῶν λόγος, ἦν φυλάσσεσθαι παραινεῖ. – Μὴ σε συναρπάσῃ τὰ γοητεύματα τῆς κεκομψευμένης φράσεως. Τιμὴ πόρνης ὅση καὶ ἐνὸς ἄρτου. Τὴν βραχύτητα τῆς ἡδονῆς, καὶ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ταύτης μισθώματος διὰ τοῦ ἐνὸς ἐνέφηνεν ἄρτου. – [ξοδ. φ. 34. α.] Οὐκ ἄθωωθήσεται. Οὐδὲ ὁ καθαρεύων τῆς πράξεως, ταῖς δὲ λοιπαῖς ὁμιλίαις μαινόμενος, ἄθωωθήσεται· ἀντὶ τοῦ, καθαρὸς οὐκ ἔσται· ὡς γὰρ οὐκ ἔνι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοίξαντας, μὴ βλέπειν, οὕτως οὐκ ἔνι γυναικὸς ὀρωμένης, ἐπιθυμίαν μὴ τίκτεσθαι· τί οὖν πῦρ ἐπιστοιβάσεις τῇ φύσει; Κλέπτει γὰρ ἵνα ἐμπλήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πεινῶσαν. [ξοδ. φ. 34. β.] Οὐκ ἀπολύων τὸν κλέπτην ἐγκλήματος τοῦτο λέγει, ἀλλὰ πρὸς σύγκρισιν· ὁ μὲν γὰρ τὴν πενίαν ἔχει ἀπολογία, ὁ δὲ ἀφροσύνη μόνη χειροῦται· καὶ ὁ μὲν ζημίᾳ ὑποκείσεται ἀλοὺς μόνη, ὁ δὲ θανάτῳ καὶ τούτῳ ἐπονειδίστω· κατὰ δὲ θεωρίαν, ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν, εἴ τις ἐνὶ καὶ δευτέρῳ κέχρηται θεωρήματι τῆς ἔξω σοφίας, ὡς δι' αὐτῶν εἰς φῶς ἄγειν τὸ ἀληθές, καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς δοκοῦντα βέβαια διελέγχειν· ὁποῖος ὁ Παῦλος αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς Χριστὸν, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐκ τῆς οἰκείας ποιήσας ἐπιγραφῆς· εἰ δὲ τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἀφέντες, ἀγαπήσομεν τὴν τοῦ κόσμου, ἀφρόνως μοιχεύομεν.

ΚΕΦΑΛ. Ζ΄.

Περίθου αὐτοὺς τοῖς δακτύλοις. [ξοδ. φ. 35 α.] Δάκτυλοι μὲν, τὰς μερικωτέρας πράξεις δηλοῦσιν· ἡ δὲ χεὶρ, ἐπὶ τῆς ὀλοσχεροῦς τάττεται πράξεως· φησὶν οὖν, ὅτι καὶ τῶν λεπτῶν μέχρι ἐργάζου τὴν ἀρετὴν· οὕτως γὰρ πλατεῖαν ἔξεις τὴν καρδίαν εἰς τὴν τῶν ἀρετῶν ὑποδοχὴν· ὃ τοῖς Κορινθίοις οὐκ ἔχουσι παρήνει Παῦλος, Πλατύνθητε, λέγων, καὶ ὑμεῖς. [ξοδ. φ. 35. β.] Ἀδελφὴ ἡμῶν τῶν γεγονότων ἡ θεωρία, συμπαραχθεῖσα τοῖς ἀσωμάτοις, ἧς εἶδη φρόνησις, γνώσις, παιδεία. Ἀπὸ γυναικὸς ἀλλοτρίας, τῆς πολυθέου διδασκαλίας· ἡδέα γὰρ διδάσκει, στωμύλος οὖσα, ἡδονὴν καὶ φιλοχρηματίαν· Ἐάν σε λόγοις τοῖς πρὸς χάριν ἐμβάλληται· Οἱ πρὸς χάριν ἐμβάλλοντες λόγοι, οἱ ἐμπαθεῖς εἰσι λογισμοί· τηρεῖται δὲ ἀπὸ τῆς γεννώσης αὐτοῦς πονηρίας ὁ τῆ σοφία τοῦ Θεοῦ σχολάζων. Οἶκος αὐτῆς, τὸ πλάτος τῶν δογμάτων· θυρὶς, τὸ μερικόν.

ΚΕΦΑΛ. Η΄.

Υἱέ, σὺ τὴν σοφίαν κήρυξον, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 38 α.] Ἐπιθύμησον, φησὶ τὴν σοφίαν, καὶ ἡ ἔξις τῶν φρενῶν ὑπακούσεται σου· τὸ δὲ Ἐπ' ἄκρων, ἢ ὅτι φανερά ἐστίν, ἃ λέγει, ἢ ὅτι ὑψηλοὺς ποιεῖ· καὶ ὁ τέλειος εἰδὼς, ὅτι πάντα ἡ σοφία ἐποίησεν, ὅρᾳ καὶ ὕψος αὐτῆς, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν τρίβων ταπεινῶσιν ἢ ἐπίβασιν· ὁ δὲ ἀρτίφυτος μόνον τὸ ὕψος εἰδὼς, προσκαλέσασθαι αὐτὸν ὀφείλει ἵνα ἴδῃ αὐτὴν· ὥστε ῥαδίως ἐπακοῦσαι τῆς φωνῆς· Μόνον βάδισον ἐπ' αὐτήν· τὸ παρὰ πύλαις δὲ δυναστῶν, ἢ ὅτι δυνάστας ποιεῖ, ἢ ὅτι ἐκεῖνοι μάλιστα αὐτῆς χρεῖαν ἔχουσιν· ἢ ὅτι τοῖς εἰσαγωγικοῖς παρεδρεύει τῶν διδασκάλων λόγοις· ἐν γὰρ τοῖς προθύροις αὐτῆς τις γενόμενος, ὕμνουμένης ἀκούει· λέγεται δὲ ποτὲ μὲν ἐν ἐξόδοις, ποτὲ δὲ ἐν εἰσόδοις ὕμνεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐξερχομένοις ἀπὸ τῆς κακίας, καὶ εἰσερχομένοις εἰς τὴν ἀρετὴν. Εἶτα εἰσάγει αὐτὴν διαλεγομένην, ὅπερ ἱκανὸν ἐπισπάσασθαι· Ὑμᾶς, ὧ ἄνθρωποι, παρακαλῶ καὶ προῖμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. Εἰ καὶ ὑμῶν ἐστὶ τὸ κέρδος, φησὶν, ἀλλ' ἐγὼ παρακαλῶ· ταῦτ' ὃν δὲ ἄνθρωπος, καὶ υἱοὶ ἀνθρώπων· ἢ ἄνθρωποι μὲν, οἱ τέλειοι παρακλήσεως ἀξιούμενοι·

υιοὶ δὲ ἀνθρώπων, οἱ καταδεέστεροι, οἱ τέως φωνῆς ἀξιούμενοι.

Κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. [ξοδ. φ. 41 α.] Μὴ ἕτερον ἐπεισαγάγῃς δημιουργόν, κἄν μηδεμίαν ὄνησιν ἢ ἀοίκητος ἔχει· διὰ τοῦτο δὲ ἐποίησε τὰ ἄκρα οἰκεῖσθαι, φησὶν, ἵνα τὰ πέρατα καὶ τὰς ἐσχατίας μαθῶν ἔργον εἶναι Θεοῦ, περὶ τῶν μέσων μὴ ὑποπτεύσης· ἢ ἄκρα, τὰ ἀκατάληπτα καὶ θεῖα μυστήρια· ὡσπερ καὶ χώρας μὲν τὰς καρποφόρους ψυχὰς· ἀοικήτους δὲ, τὰς θείας ἐννοίας, ἃς οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Ἡ σοφία ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, καὶ ὑπῆρξε στύλους ἑπτὰ. [ξοδ. φ. 42 β.] Σοφία ὣν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ἄνθρωπος, αὐτὸς ἑαυτῷ κατεσκεύασεν οἶκον, τὴν ἐκ Παρθένου σάρκα· στύλους ἑπτὰ, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ, ὡς φησὶν Ἡσαΐας. Ἡ καὶ οἶκον τὴν Ἐκκλησίαν, στύλους δὲ τοὺς ἀποστόλους· ἢ τὸν σοφὸν ἄνδρα φησὶν, ὅτι ἀσφαλῆς ἐστὶν ἑαυτῷ αὐτάρκης καὶ μὴ προσδεόμενός τινος, –Οἶκος τῆς σοφίας, ἢ Ἐκκλησία· στύλοι, οἱ δοκοῦντες εἶναι στύλοι. Ἐσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα. Θύματα τὰ θεῖα νοήματα, ἢ τὰς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν· κρᾶμα δὲ, τὸ συμμιγνύναι τῇ ἱστορίᾳ τὴν ἀναγωγὴν· ἄκρατα γὰρ ὄντα τὰ θεῖα, χωρηθῆναι οὐ δύναται· διὰ τοῦτο λεπτομερῶς καὶ ποικίλως τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐρμηνείας διαιροῦσα, τροφήν τοῖς μαθητευομένοις ἐργάζεται. –[ξοδ. φ. 33 α.] Ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν οἶνον ἑαυτῆς.

Ἄκρατα γὰρ ὄντα τὰ θεῖα, φωναῖς ἀνθρωπίναις ἐκέρασεν, ὃ ἐστὶν σοφία ἀνθρώπων, ἵνα χωρῆσαι αὐτὴν δυνηθῶμεν. Τὰ θύματα, τοὺς μακαρίους προφήτας, κατὰ καιρὸν ἀναιρουμένους ὑπὸ τῶν ἀπίστων, καθὼς λέγει, ὅτι Ἐνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. [ξοδ. φ. 43 β.] Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς προφήτας καὶ ἀποστόλους μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος, τουτέστι μετὰ δογμάτων οὐδὲν ταπεινὸν ἐχόντων καὶ καταβεβλημένων, ἐκκαλουμένους πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ· ὑψηλὸν δὲ φησὶ τὸ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. [ξοδ. φ. 44 α.] Τοῖς ἐνδεέσι, τοῖς μῆπω κεκτημένοις τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἢ τοῖς ἀρξαμένοις μὲν, ἀτελέσι δέ. Δεῦτε, ἐπίγνωτε τὴν ἀληθῆ καὶ εὐθεῖαν ὁδόν· καὶ Πίετε οἶνον, καὶ λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ὡς οἶνον. Ἀπολίπετε ἀφροσύνην, ἐκκλίνατε τὰς ὁδοὺς τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἐπίγνωτε τὴν αἰώνιον ζωὴν· Φάγετε, ῥώσθητε ὑπὸ τῶν ἐμῶν λόγων καὶ μυστηρίων. Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν. [ξοδ. φ. 45 α.] Ἄρα ἀφορμὴ ὁ ἔλεγχος, σωτήριον πρᾶγμα καὶ χρήσιμον· ἢ τὴν διὰ τῶν ῥημάτων λέγει· οὕτω γὰρ ὑψωθήσεται πρὸς τὰς τῆς ἀναγωγῆς ἀκρότητας.

Γνώριζε δικαίω, ἦτοι τῷ εὐγνώμονι γνώριζε τὰς τῆς δικαιοσύνης ὁδοὺς· καὶ προσθήσει, ἀντὶ τοῦ ἀγαπήσει σε, τὰ ἐξ ἀπροσεξίας ἀμαρτήματα, διὰ τοῦ ἐλέγχου διορθούμενος. Βουλὴ ἁγίων, σύνεσις. Βουλὴ ἁγίων διακρίνουσα τὰ πρακτέα καὶ μὴ· τοιαύτη γὰρ ἢ μετὰ συνέσεως βουλή. Πολὺν ζῆσεις χρόνον. Τὸ πολὺν ἀντὶ τοῦ ἀπείρου κεῖται· ἢ μὴ ποτε ἀμφιβολίας ἡμᾶς ἀπαλλάττη· τὰ γὰρ ἔτη τῆς ζωῆς ταύτης αἰώνια. [ξοδ. 64.681 φ. 45 β.] Ὅς οὐ χρήται τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, ποιμαίνει ἀνέμους, ἀνυποστάτους ἀρχὰς ἑαυτῷ καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν Γραφῶν ὑποτιθέμενος. Ὅδοὺς τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελῶνος, τὴν νομικὴν πολιτείαν φησὶν, ἐπὶ Χριστὸν ὁδηγοῦσαν· ἄμπελος γὰρ ὁ Ἰσραήλ. –[ξοδ. φ. 46 α.] Δέον γεωργεῖν, ὃ δὲ τί ποιεῖ; Διαπορεύεται δι' ἐρήμου· ἄκαρπος γὰρ ἢ φύσις τοῦ ψεύδους.

Εἶδες πῶς παρέστησε τοῦ ψεύδους τὴν φύσιν ἄκαρπον; ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνους κέκτηται ὁ τούτῳ ἐπεριδόμενος· εἴη δ' ἂν καὶ ἄνυδρος μὲν, ἢ μὴ ἔχουσα θεῖαν διδασκαλίαν· διψώδης δὲ ἢ μὴ πότιμον βλύζουσα ὕδωρ τοῦ Πνεύματος, ὃ ταῖς καρποφορούσαις πηγαῖς δίδεται παρὰ τοῦ Ἰησοῦ· ἀκαρπία δὲ, κακία καὶ ἄγνοια. Ἄρτων κρυφίων ἠδέως ἄψασθε. [ξοδ. φ. 46 β.] Καὶ ποία ἠδονὴ τῶν κεκλεμμένων, ἐν οἷς φόβος, κίνδυνος, προσδοκία θανάτου; καίπερ δὲ δοκοῦν ἠδὺ, οὐχ ἠδύ ἐστι· κατὰ τό· Ἡδύνθη αὐτοῖς ἄρτος ψεύδους, καὶ μετὰ τοῦτο· Πλησθήσεται τὸ στόμα αὐτῶν ψηφίδος. Ἄλλ' ἀποπήδησον. [ξοδ. φ. 47 α.] Οὐκ εἶπεν ἀναχώρησον, ἀλλ' ἀποπήδησον. Μακάριον μὲν οὖν τὸ ἀποπηδήσαι· δεύτερον δὲ τὸ μὴ ἐγχνόισαι τοῖς φαύλοις νοήμασιν, ἀλλὰ διὰ μετανοίας παλινδρομήσαι· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀποθήσαντα πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ ἱμάτια μὴ κατακαῦσαι· μήτε τοῖς κακοῖς νοήμασιν ἐγχνόισαντα, ἀδύνατον μὴ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ παραδοθῆναι· ὅθεν δῆλον ὡς μακρὰν δεῖ τῆς κακίας ἐσκηνηθῆναι. [ἰτα ξοδ.] Κρημνός ἐστὶν ἡ ἁμαρτία· μακρὰν βάδιζε· ὁ γὰρ πλησίον, κὰν ἐν ἀσφαλείᾳ ᾗ, τρέμει καὶ δέδοικεν. Οὕτως γὰρ διαβήση ὕδωρ ἀλλότριον. Ὑδωρ καλεῖ τὴν ἐπιθυμίαν, δεικνὺς ὅτι καθάπερ ὁ φιλονεικῶν πιεῖν ὕδωρ ἀπὸ τῆσδε τῆς πηγῆς, ἐγκλημα ἔχει, τὸ προκείμενον ἀρπάζων, καὶ τὸ μετὰ ἀφθονίας ὄν, οὕτω κἀνταῦθα. Ἡ ὅτι ὡς περ παρὰ Θεῷ ἐστὶ πηγὴ ζωῆς, οὕτως καὶ παρὰ τῷ διαβόλῳ πηγὴ θανάτου· εἰ δὲ ἢ τοῦ Θεοῦ πηγὴ, ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐστὶ πηγὴ, ἢ τοῦ διαβόλου δηλονότι κακίας καὶ ἀγνωσίας ἐστὶ πηγὴ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ φρεάτων καὶ ὑδάτων καὶ ὑετῶν νοητέον· τὸ δὲ, προστεθῆ ἔτη, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι σὺ εἶ κύριος τοῦ λαβεῖν.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους. [ξοδ. φ. 47 β.] Τί οὖν; οὐ πολλοὶ διὰ χρημάτων θάνατον ἔφυγον; Ναί· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἀπεδύσαντο, πολλῶν δὲ χαλεπωτέραν θανάτου ζωὴν ἐξωνήσαντο· μὴ δὲ πεποιθότες ὦμεν ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλ' ἐπ' ἀρετῇ· ἢ ὅτι ἐπιγενομένη ἢ δικαιοσύνη τοῖς πρὸς θάνατον ἁμαρτήμασιν, ρύεται ἀπὸ θανάτου· πῶς δὲ οὐκ ὠφελήσουσιν, ἀνθ' ὧν ἐθησαύρισαν ἐν γῆ, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι; Ἡ δὲ δικαιοσύνη οὐ μόνον τοὺς αὐτὴν κτωμένους διασώζει, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐν αὐτῇ πρὸς ζῆλον ἐγείρει, καὶ ἐκ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν αἰώνιον παραπέμπει. 64.684 Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὴν δικαίου, ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει. [ἰβιδ.] Πῶς γὰρ ἂν λιμώσσωσι, τὸν ζωῆς καὶ οὐράνιον ἄρτον ἔχοντες; Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, κὰν εὐθηνίας ἀπολαύσωσιν, οὐδὲν αὐτοῖς ἔσται πλεόν. Ἡ καὶ οὕτως· εἰ ἢ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν, ἢ κακία ἐστὶ, ταύτην δὲ ἀνατρέψει ὁ Κύριος, ἔσσονται δηλονότι ποτὲ οἱ ἀσεβεῖς οὐκ ἀσεβεῖς· μετὰ γὰρ ταύτην τὴν ἀνατροπὴν, ὁ Κύριος παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἵνα γένηται ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

Ψυχὴν δὲ δικαίαν γνώσεως καὶ σοφίας καὶ παντὸς ἀγαθοῦ ἐφιεμένην οὐ λιμοκτονήσει ὁ Κύριος. Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν δικαίου· στόμα δὲ ἀσεβῶν καλύψει πένθος ἄωρον. [ξοδ. φ. 48 α.] Τοῦ μὲν δικαίου τὸ κεφάλαιον διασώζεται, στεφανοῦται· ὁ δὲ ἀσεβῆς, ἐπεὶ καὶ στόμα εἰς προσθήκην ἁμαρτιῶν κατακέχρηται, καὶ δι' αὐτοῦ ἁμαρτάνει, πένθει ἄωρῳ καλυφθήσεται. Ἡ οὕτως· ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἐννοεῖται εὐλογία καὶ ἡ σύνεσις, ὁ δὲ λόγος τῶν ἀσεβῶν ἐν παραθέσει μεγάλου πένθους νικᾷ· ἢ ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν, χείρων ἄωρου πένθους ἐστίν· ἢ ἀντὶ τοῦ, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν καλυφθήσεται, ἵνα τὸ πληρέστατον τῆς τιμωρίας ἐμφαίνῃ. Ὄνομα δὲ ἀσεβῶν σβέννυται. [ἰβιδ.] Ἐν μέσῳ

γὰρ φερομένου λόγου περὶ δικαίου, οὗτος μὲν ἐγκωμιάζεται, καὶ ἡ μνήμη ἀθανατίζεται τοῦ δὲ ἀσεβοῦς οὐ μόνον ὁ θάνατος ἄωρος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα ἁωρότερον σβέννυται.

Σοφὸς καρδία δέξεται ἐντολάς· ὁ δὲ ἄστεγος χεῖλεσι σκολιάζων ὑποσκελισθήσεται. [ξοδ. φ. 48 β.] Σοφὸν καλεῖ τὸν εἰδότα, καὶ ἐκ φύσεως ἔχοντά τι· ὃς καὶ πεισθήσεται νόμῳ· ἄστεγον δὲ χεῖλεσι, τὸν ἄσοφον, τὸν στόμα ἀθύρωτον ἔχοντα, τὸν πάντα φθεγγόμενον, τὸν μηδὲν εἰδότα φυλάσσειν· ὃς οὐκ ἔμαθε τὸ, ἀκήκοας λόγον; συναποθανέτω σοι· ἢ ὅτι ποτὲ μὲν, τοῦτο λαλῶν, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο, ὁ τοιοῦτος ἐμπόδια τίθησι τῇ ἑαυτοῦ ζωῇ· ἐν οἷς ὑποσκελισθήσεται, ἀντὶ τοῦ πεσεῖται. Ὅς πορεύεται ἀπλοῦς, πορεύεται πεπορθός. [ιβιδ.] Καὶ μὴν κακουργία δοκεῖ πρᾶγμα ἀσφαλὲς εἶναι· ἢ δὲ ἀφέλεια, εὐεπηρέαστον εἶναι· ἀλλὰ τούναντίον φησὶν, ὅτι ὁ πορευόμενος ἀδόλως θαρρείτω· ὁ γὰρ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καταφανὴς ἔσται· οὐ γὰρ ἔστι λαθεῖν τὸν κακοῦργον· ἢ ἀντὶ τοῦ, ὁ μηδὲν τῷ πλησίον τεκταινόμενος, οὐδὲ παρ' ἐτέρου ἐπιβουλήν δέξεται· ὁ δὲ λαθραίως ἐπιβουλεύων, καὶ εἰς πρόσωπον ἐπαινῶν, οὗτος γνωσθήσεται, εἰ καὶ δοκεῖ λανθάνειν ἕως καιροῦ. Εἶτα παραινεῖ, ὅτι δεῖ μετὰ παρρησίας πάντα ποιεῖν.

Αἱ πράξεις τοῦ δικαίου ἀπὸ πηγῆς ἀενάου τῆς εἰπούσης· Ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ, ἀνελλιπῶς χορηγοῦνται· ὁ δὲ λαλῶν ἀσεβῆ, πεπαύσεται διαδεξαμένης κολάσεως. Ὅς ἐκ χειλέων προφέρει σοφίαν, ῥάβδῳ τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον. [ξοδ. φ. 49 α.] Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς τὸ ἀμύνασθαι 64.685 ἠθέλησεν, Οὐ λέγω, φησὶν, ὅτι ὕβρισον, ἀλλ' εἶπέ τι σοφόν, καὶ πλήξεις τὸν ἐχθρὸν μάλλον, ἢ εἰ ῥάβδον εἶχες· ἐπὶ τῷ μὲν μισοῦντι, ἴδιον καὶ πλήξαι· ὡς ἐὰν θέλῃς, τοῦτο ποιήσον· οὐ γὰρ ἡ ὕβρις πλήττει, ἀλλ' ἡ ἐπιείκεια. Κτῆσις πλουσίων, πόλις ὄχυρά. Συντριβὴ δὲ ἀσεβῶν, πενία. [ιβιδ.] Οὐκ ἐπαρκεῖ ἑαυτῷ ὁ πλούσιος· εἰ γὰρ μὴ ἐν πόλει εἶη ἀσφαλεῖ, σφαλερὰ ἔσται ἡ κτῆσις αὐτοῦ· εἶτα καὶ τὴν πενίαν κακίζει· κατὰ δὲ διάνοιαν, τῶν κατὰ Θεὸν πλουτούντων οἱ μαθηταὶ τυγχάνουσιν ἀρραγεῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς μηδὲν ἔχοντες ἄξιον ἀκοῆς, ἀκροατὰς οὐκ ἔχοντες πένονται· διὸ καὶ ἀπόλλυνται. Ὅδοὺς ζωῆς, τὰς ἀγούσας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν· παιδείαν δὲ ἀνεξέλεγκτον, τὴν κακὴν τῆς ψυχῆς πολιτείαν, ἣτις λανθάνουσα πλάνην ποιεῖ. Παραπορευομένης καταγίδος ἀφανίζεται ἀσεβῆς· δίκαιος δὲ ἐκκλίνας, σώζεται εἰς αἰῶνα. [ξοδ. φ. 50 β.]

Ὅτι πειρασμοῦ ἐπερχομένου, ἀδεῶς ἀμαρτάνει· ὁ δὲ δίκαιος περιγενόμενος τοῦ πειρασμοῦ, δι' ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας, σώζεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὅρα πῶς ἀσφαλὴς ἡ δικαιοσύνη· ὁ μὲν γὰρ ἐκκλίνας, ἢτοι μεταστραφεῖς, ἢ στερῶς ὑπομείνας, σώζεται· ὁ δὲ καίτοι μὴ ἀπλῶς ἐπιούσης, ἀλλὰ παραπορευομένης ταραχῆς ἢτοι πειρασμῶν, ἀφανίζεται· ἀδεῶς δὲ ἀμαρτάνει, τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἰδώς. Φόβος Κυρίου προστίθησιν ἡμέρας. Ἡμέρας τὰς ἀπὸ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου γινομένας· ὑπὲρ ὧν ὁ Δαυὶδ εὐχεται· Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου· ὧν πλήρης γεγονὼς Ἀβραάμ ἐξέλιπεν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ΄.

Ζυγοὶ δόλιοι βδέλυγμα ἐνώπιον Κυρίου. [ξοδ. φ. 51 α.] Ἀπροσπαθεὶς γὰρ ἡμῖν βούλεται εἶναι τὸ διακριτικόν· καὶ γὰρ ἡ ἡμετέρα κρίσις, ζυγὸς ἐστὶ τῶν πραγμάτων. Οὗ ἐὰν εἰσέλθῃ ὕβρις, ἐκεῖ καὶ ἀτιμία. Οὐ περὶ τῶν ὕβριζομένων, ἀλλὰ περὶ τῶν ὕβριζόντων φησί· διὰ τί; ἐκεῖνοι γὰρ εἰσιν ἠτιμωμένοι· οὐχ ὁ κακῶς ἀκούων, οὐδὲ ὁ πάσχων, ἀλλ' ὁ ποιῶν· πάντες γὰρ ἐκεῖνον ἀπελαύνουσιν, ἅτε κοινὴν ὄντα λύμην· ἢ ὕβριν λέγει τὴν ὑπερηφανίαν· ὁ μὲν γὰρ ὑπερήφανος, ἄτιμος· ὁ δὲ ταπεινὸς, ἔντιμος καὶ σοφός. Τούτου γὰρ πρώτου δεῖται ἡ σοφία. Τελευτήσαντος ἀνδρὸς δικαίου οὐκ ὄλλυται

ἐλπίς. [ξοδ. φ. 52 α.] Ἦλιζε τὰ παιδιά γενέσθαι καλά· ἤλιζε μεγάλων ἐπιτεύξασθαι· ἢ εἰς τὴν ἀνάστασιν ἡμᾶς ὁ λόγος παραπέμπει· ἢ ὅτι εἰς τὰ ἔκγονα· ἢ ὅτι πάντων ἀπολαύσας, ἀπολαύσεται καὶ τῶν μελλόντων· ἢ ὅτι τῆς δόξης καὶ μετὰ θάνατον ἀπολαύει. Ἀνήρ δίγλωσσος, κ. τ. λ. 64.688 [ξοδ. φ. 52 β.] Τὸν δολερὸν φησιν ἐνταῦθα, τὸν οὐκ ἀληθῆ· ὃς λέγων, ὃ μὴ ἔχει κατὰ ψυχὴν, τῆς ἐκάστου διανοίας ἐν συνεδρίῳ πεῖραν λαμβάνει.

Ὁ δὲ πιστὸς πνοῆ ἦτοι ἀπὸ βάθους καρδίας, οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, τὰ μὲν πρὸς τὸ συμφέρον λέγει, τὰ δὲ σιωπᾷ. Οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἐρείδονται πλούτῳ. [ξοδ. φ. 53 α.] Οὐδὲ τοῦ πλούτου ἀπάγει, ὃν μᾶλλον ἔχει ὁ ἐνεργῆς τοῦ ὀκνηροῦ· ἢ καὶ νοητῶς· ὁ μὴ τῷ πνεύματι ζέων, ἀλλ' ὀκνηρὸς τῇ σπουδῇ, πλούτου πνευματικοῦ ἐπιδέεται. Ὡσπερ ἐνώτιον ἐν ῥίνι ὑδὸς, οὕτως γυναικὶ ἄφρονι κάλλος. [ξοδ. φ. 54 α.] Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐν τούτῳ τῷ ζῳῳ ἦγαγε τὸ παράδειγμα, καὶ οὐχ ἕτερον ἔλαβε ζῳων; Ὅτι καθάπερ ἢ ὅς τούτῳ μάλιστα τῷ μέρει τοῦ σώματος τὸν βόρβορον ἀνακινουῖσα, τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον διαφθείρει κόσμον, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ κατασχύνει τὴν εὐμορφίαν. Τίνος οὖν ἔνεκεν γέγονε καλῆ; καὶ οὐ λέγει τίνος ἔνεκεν γέγονεν ἄφρων; Συγχωρεῖ ὁ Θεὸς καὶ ταῖς ἀνοήτοις γυναιξὶ γίνεσθαι καλαῖς, ἵνα ἢ φρονίμη καὶ συνετὴ μὴ θαυμάζη τὸ κτῆμα, ἀλλ' ἐπαισθήσεται τοῦ ὄντος καλοῦ. Συνεχώρησε καὶ τοῖς ἄφροσι γενέσθαι πλουσίους, ἵνα ὁ φρόνιμος εἶδῃ τὸ ἐνδεές, ἵνα μὴ περὶ ταῦτα ἐπτοημένος ἦ, ἀλλ' ἐκεῖνο διώκη τὸ καὶ ταῦτα ποιοῦν καλά. Εἰσὶν οἱ τὰ ἴδια σπεύροντες, οἱ πλείονα ποιοῦσιν· εἰσὶ δὲ οἱ συνάγοντες τὰ ἀλλότρια, οἱ ἐλαττοῦνται. [ιβιδ.] Ἰδοὺ σκορπισμὸν, προσόδου ὑπόθεσιν· καὶ συναγωγὴν ἐλαττουμένην· εἰ δὲ εἰσὶ τινές, οἷς τούναντίον συμβαίνει, σύμφημι, ὅτι οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο συμβαίνει· ὥστε μὴ ἀναγκαστὴν εἶναι τὴν ἀρετὴν. Εἰ γὰρ ἐποίησε πάντας τοὺς πλεονεκτοῦντας πένητας, καὶ πάντας τοὺς ἐλεήμονας πλουσίους, ὡς ἀνάγκης οὔσης, πάντες ἐπέτρεχον· ἀλλ' οὔτε τὸ πᾶν ἐποίησεν, ἵνα μὴ ἀνάγκη ἦ· οὔτε τὸ πᾶν εἶασεν, ἵνα μὴ πολέμους ἐγείρη. Ὁ συνέχων σῖτον, ὑπολίπειτο αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν. [ξοδ. φ. 54 β.] Θέλων δεῖξαι τὸ τοῦ πράγματος δεινὸν, καὶ ἀρᾷ κέχρηται· οἷον μὴ ἀπόναιτο αὐτοῦ, ἀλλὰ πολεμίους ἀπολίπειτο· οὕτω καὶ Παῦλος· Ὅφελον, καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς· καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σῖτον ἔχοντες τὴν παλαιὰν Γραφὴν καὶ συνέχοντες αὐτήν, ὑπελίποντο αὐτήν ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν· ἦρται γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἡ βασιλεία. Ἡ τὴν κοινήν τροφήν λέγει· εἰ δὲ εἰκότως λιμὸν πραγματεύῃ καὶ ἐμπορεύῃ, καὶ τὸν μὲν Θεὸν παρακαλεῖς ποιῆσαι εὐετηρίαν, αὐτὸς δὲ λιμὸν κατασκευάζεις, οὐδὲν τούτου πονηρότερον.

Ὁ τιμιουλκῶν γὰρ σῖτον δημοκατάρατος. Ἐνταῦθα οὐχὶ ἀναίρεσις, ἀλλὰ ἀρά· τουτέστιν ἀπολίπειτο τοῖς πολεμίους. Οὗτος ἀνατελεῖ. [ξοδ. φ. 55 α.] Ἡ ὅτι φῶς γίνεται· οἷον, ἐκεῖνος μὲν ἀποθανεῖται, μὴ καρπωσάμενός τι τῶν αὐτοῦ· 64.689 ὁ δὲ, φῶς ἔσται, σπεύρων ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἐλπίδι τοῦ μέλλοντος· ἢ τὸ ἀνατελεῖ, ἀντὶ τοῦ βλαστήσει· εἰ δὲ ἐκεῖνος, πολλῶ μᾶλλον τὰ γεννήματα αὐτοῦ. Ἐκ καρποῦ δικαιοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς· ἀφαιροῦνται δὲ ἄωροι ψυχαὶ παρανόμων. [ιβιδ.] Καρπὸς δικαιοσύνης, τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, ἐξ οὗ φύεται δένδρον ζωῆς· ἄωροι δὲ οὐ τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐργασίᾳ, μὴ ἔχοντες καρπὸν ὠριμον· οὐ πολλάκις ταῦτα γίνεται· διὰ τί, ὁ μὲν πρὸς γῆρας λιπαρὸν ἀπῆντησεν, ὁ δὲ ἐν προθύροις ἀνηρπάσθη τῆς ζωῆς; Μάθωμεν τὴν αἰτίαν, καὶ μὴ ἀπορῶμεν. Τί οὖν; ὅτι τὸ ἐναντίον συμβαίνει, ἵνα μὴ ἀναγκαστὴ ἢ ἀρετὴ ἦ. Εἰ ὁ μὲν δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; [ξοδ. φ. 55 β.]

Πρόσεχε ὅτι μακρὸς ὁ βίος, πολὺ τὸ μόνιμον τῆς ζωῆς, πολλὰ αἰ ἐπιβουλαί· οὐ γὰρ δὴ τοῦτό φησιν, ὅτι μετὰ τὸ κατορθῶσαι· πλὴν εἰ καὶ τοῦτο λέγη, καλῶς λέγει· εἰ

γὰρ ἐξέτασις γένηται τῶν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἡμετέρων, τίς ἐνώπιον αὐτοῦ δικαιωθήσεται, κἄν αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καθαρώτερός τις ᾖ; Εἴη δ' ἂν δίκαιος μὲν, ὁ πρακτικός· ἀσεβῆς δὲ, ὁ Θεὸν μισῶν· ἀμαρτωλὸς, ὁ περὶ τὰς πράξεις πονηρός.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄.

Ὁ ἀγαπῶν παιδεῖαν, ἀγαπᾷ αἴσθησιν, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 55 β.] Ὁ τὴν ἠθικὴν παιδείου ἀγαπῶν, γνώσεώς ἐστιν ἐραστής τῆς γυμναζούσης τὰ αἰσθητήρια πρὸς διάκρισιν καλοῦ καὶ κακοῦ· ὁ δὲ ἀποστρεφόμενος τὴν ἐπίγνωσιν, διὰ παντὸς ἀγνοεῖν βουλόμενος, ἀφραίνει. Ὡσπερ γὰρ ὁ μὴ θέλων θεραπευθῆναι, νοσώδης γίνεται, οὕτω καὶ οὗτος ἄφρων. Κρείσων ὁ εὐρῶν χάριν παρὰ Κυρίῳ· ἀνὴρ δὲ παράνομος παρασιωπηθήσεται. [ξοδ. φ. 56 α.] Τὸ, κρείσων, οὐ συγκριτικόν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἀγαθὸς ἐστὶ· τίς γὰρ πρὸς τὸν παράνομον σύγκρισις, τοῦ παρὰ Κυρίῳ χάριν εὐρίσκοντος; Τὸ δὲ παρασιωπηθήσεται, ἀντὶ τοῦ οὐδὲ λόγου ἀξιωθήσεται, παρὰ τῷ Κυρίῳ δηλονότι. Οὐ κατορθώσει ἄνθρωπος ἐξ ἀνόμου. Ὅρα πῶς ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ψήφου, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων ἐνάγει· ἐξ ἀνόμου οὐδὲν κατορθώσει· ἐν ἀνομίᾳ πάντα διεστραμμένα. Γυνὴ ἀνδρεία, στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 56 α.]

Συνεχῶς λέγει καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἐναντία κεῖσθαι ἐν ταῖς γυναίξιν, ἐπειδὴ διηνεκοῦς ἰατρείας δεῖται. Μέλλων οὖν ἄγεσθαι γυναῖκα, μὴ βίου κοινωνὸν ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς· οὐκ ἔστι γὰρ γυναικὸς διεφθαρμένης, τὸν ἄνδρα μὴ συναπόλλυσθαι· ὥστε ἀρετὴν ζητεῖ, μὴ χρήματα· ἢ μὲν καλῆ, στέφανος δόξης γενήσεται ἀνδρική οὕσα· ἢ δὲ φαύλη παραπλησίως σκώληκι ἐν αὐτῇ καθημένη τῇ καρδίᾳ, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν διαφθείρει· καὶ τὸ τοῦ δεινοῦ χαλεπώτερον, οὐδὲ ὀρωμένη τοῖς ἔξωθεν, ἀλλ' ἔνδον τὸν ἰὸν ἐναφίσει, καὶ δαπανᾷ τὴν ἀθλίαν ψυχὴν. Ἡ καὶ ἄλλως· ἢ μὲν ἀρετὴ τὸν ἑαυτῆς κοσμεῖ ἢ δ' αὖ κακία, τὸν κακὸν ἐφύβριστον ἔτι ποιεῖ. 64.692 Λογισμοὶ δικαίων κρίματα· κεκριμένοι γὰρ εἰσι καὶ ἀπλοῖ· ἢ ὅτι πάντοτε Θεοῦ κρίματα καὶ ἐντολὰς μελετῶσιν οἱ δίκαιοι· ἢ κρίματα ἐργάζονται κατὰ νοῦν πάντοτε· κάθηται γὰρ κριτῆς ὁ νοῦς ἡμῶν, κρίνων ἐκάστην ἀρετὴν μετὰ τῆς ἀντιδιατιθεμένης αὐτῷ κακίας· καὶ τὴν μὲν καταδικάζει, τὴν δὲ δικαιοῖ. Κρείσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμίᾳ δουλεύων ἑαυτῷ. [ξοδ. φ. 57 α.]

Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐργασίαν οὐχ ὡς ἐπίπονον φεύγουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς αἰσχρὰν, πρῶτον μὲν ἔπεισεν αὐτοὺς πρὸς τὸν μύρμηκα τοὺς ἀνθρώπους ὄρα, νῦν δὲ καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν· τί λέγεις; ἀτιμία τὸ πρᾶγμα ἐστίν; καὶ πόσω βέλτιον, ἀτιμίαν ἢ λιμὸν ὑπομένειν; διὰ τί γὰρ ἀτιμία; μὴ ἐτέρω δουλεύεις, οὐχὶ σεαυτῷ; κἄν μυριοὶ δουλεύης, οὐκ ἐκείνοις δουλεύεις ἀλλὰ σεαυτῷ· εἰ μὴ γὰρ σεαυτὸν ἀπαλλάξαι ἐσκόπεις λιμοῦ [ἴτα ξοδ.], οὐδ' ἂν ἐποιήσω λόγον ἐκείνων· ὥστε σὺ καρποῦσαι τὸ κέρδος τῆς δουλείας· οὐκοῦν ἑαυτῷ δουλεύεις. Οὐχ ὄρας τοὺς στρατιώτας; ἕκαστος τούτων ἑαυτῷ δουλεύει· καὶ ὁ χειροτέχνης. Μὴ τοίνυν ἀγανάκτει· σὺ σαυτοῦ δεσπότης εἶ, καὶ οὐχ ἕτερός τις. Οὐχ ὄρας τοὺς πένητας οὐδενὶ δουλεύοντας; ἄρα κάκεῖνοι ἑαυτοῖς δουλεύουσι· ποία δὲ τιμὴ, ὅταν ἄρτου προσδέονται; Δίκαιος οἰκτεῖρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ. Φιλανθρωπίας γυμνάσιον γὰρ, τὸ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἐθίζεσθαι τὴν πρὸς τὸν ὁμόφυλον συμπάθειαν· ὁ γὰρ ἐλεῶν ταῦτα, πολλῶ πλεον ἄδελφόν· ἄλλως δὲ κτήνους δίκην, καὶ οἱ τὴν φύσιν νωθρότεροι· οὐς οἰκτεῖρων, διδάσκει καὶ ὠφελεῖ· δικαιοσύνη δὲ ματαία ἐστὶ, τὸ περὶ τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα πτοῆσθαι.

–Τί λέγεις; ὁ δίκαιος οἰκτεῖρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ; Ναί· καί γε ἐνταῦθα,

πολλήν χρή τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα ἐγγυμναζώμεθα πρὸς τὸν ὁμόφυλον· ἐπεὶ οὐχ ἀπλῶς ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς, καὶ τὰ καταπίπτοντα συνδιεγείρειν, καὶ τὰ πεπλανημένα ὑποστρέφειν, καὶ τὸν βοῦν μὴ φιμοῦν· πάσης δὲ φειδοῦς ἡμᾶς εἶναι βούλεται τοῖς ἀλόγοις· πρῶτον μὲν, δι' ἡμᾶς αὐτούς· δεύτερον δὲ, ἵνα καὶ ἐπὶ τὰς σωματικὰς ἡμῖν ὑπηρεσίας ἀρκῆ· ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ φιλανθρωπίας γυμνάσιον καὶ θεραπείας· ὁ γὰρ τὸ ἀλλότριον ἐλεῶν, πολλῶ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον; ὁ τὸν διακονούμενον, πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἐκεῖνό σοι χρεῖαν τὴν ἀπὸ τῆς διακονίας παρέχει, οὗτος δὲ ποῖαν; πολλῶ μείζονα, τὴν ἀπὸ Θεοῦ. Ὅρας δουλείαν οἶαν δουλεύομεν τοῖς κτήνεσι, καὶ οὐχ ἡγούμεθα ἀτιμίαν; οὐ γὰρ ἐκείνοις δουλεύομεν, ἀλλ' ἑαυτοῖς. Ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἐμπλησθήσεται ἄρτων· οἱ δὲ διώκοντες μάταια, ἐνδεεῖς φρενῶν. [ξοδ. φ. 57 β.]

Πρὸς γεωργικὸν καὶ φιλόσοφον προτρέπεται βίον, καὶ τὴν μετὰ δικαιοσύνης ἐργασίαν· ἡ γὰρ ἀργία τὴν κακίαν εἰσήνεγκεν· ἀποδιώκειν δὲ μάταιά ἐστι, τὸ περὶ τὰ μηδὲν ὄνοῦντα διεπτοῆσθαι. Τί γὰρ, φησὶν, εἰ ἀργὸς μὲν ἦς, τὰ δὲ καλῶς συλλεγόμενα κακῶς ἐκφορεῖς, μεθῦν ἢ γὰ 64.693 στριζόμενος; Οὐκ εἶπεν, Ἐργάζου καὶ πλεονέκτει· καλὸν ἢ ἐργασία ἢ μετὰ δικαιοσύνης. Ἀπὸ καρποῦ στόματος ψυχὴ ἀνδρὸς πλησθήσεται ἀγαθῶν. [ξοδ. φ. 58 α.] Μὴ νομίσης ἐν τοῖς ἔργοις εἶναι μόνον τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν λόγοις τὸ πλεόν ἐστίν· ἀπὸ γὰρ καρποῦ διανοίας ἀγαθῆς, λόγος ἀγαθός· λόγου δὲ ἀγαθοῦ καρπὸς, πρᾶξις ἀρετῆς, ἀγαθῶν ἐμποιοητικὴ· ὁ λόγος τῆς ἀνδρείας ψυχῆς εἰς ἀρετὴν ἄγων ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν ἐμποιοητικός. Ὅδοι ἀφρόνων ὀρθαὶ ἐνώπιον αὐτῶν. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ὁ μωρὸς νομίζεται ἄληπτος εἶναι· δύο κακὰ, καὶ τὸ μωρὸς εἶναι, καὶ τὸ ἀμαρτάνοντα μὴ νομίζειν ἀμαρτάνειν· ὥσπερ γὰρ ὁ διεστραμμένος νομίζει ὀρθὰ βλέπειν, καὶ ὁ τὰς αἰσθήσεις βλαβεῖς νομίζει σωφρονεῖν· οὕτω τοῦτο πρῶτον τιμωρίας τεκμήριον, τὸ καὶ τὴν αἴσθησιν ἀνηρησθαι· διὰ τοῦτο οὐδὲ συμβουλίας δέχεται. Εἰσακούει συμβουλίας σοφός. Τουτέστιν ὁ σοφίας ἀρξάμενος· ὥστε τοῦτο, ὃ νομίζεις φρονήσεως εἶναι τὸ μηδενὸς ἀκούειν, μωρίας ἐστίν· ὃ δὲ νομίζεις μωρίαν εἶναι, τοῦτο σοφίας, τὸ δεῖσθαι ἐτέρου. Ἄφρων ἀυθημερὸν ἐξαγγέλλει ὀργὴν ἑαυτοῦ, κρύπτει δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀτιμίαν ἀνὴρ πανοῦργος. [ξοδ. φ. 58 α.] Τουτέστιν ὁ μικρόψυχος καὶ κοῦφος, ἀκαρτέρητός ἐστιν, οὐ φέρει τὸν θυμὸν, φανεροῖ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ εὐθέως ἐκ μικροψυχίας· ὁ δὲ φρόνιμος κἂν ὀργίλος ἦ, συγκαλύπτει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὀργὴν· ἡ γὰρ ἀτιμία τὴν ὀργὴν δηλοῖ· Γλῶσσαν ἔχει ἄδικον. [ξοδ. φ. 58 β.] Ὅρας καὶ ἐκεῖ γλῶσσαν καὶ ἐνταῦθα· ἀλλ' οὐκ ἴσα τὰ ἀπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν φάρμακα, ἐνταῦθα δὲ τραύματα· τί τούτου γένοιτ' ἂν ἐναντιώτερον; Ὅρας μὴ ἐν φύσει τὸ κακὸν, ὅπταν ἢ χρήσις ἐφ' ἐκάτερα φανερά ἦ; Οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἄδικον. [ξοδ. φ. 59 α.] Ὡσπερ δὲ οὐκ ἀρέσκει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἄδικον, οὕτως οὐδὲ τῷ ἀδίκῳ τὸ δίκαιον· οὐκ ἄρα παρὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν κρίσιν τῶν δικαιουμένων τὰ κακὰ· μὴ μοι λέγε, ὅτι ὁ δεῖνα ἐσκανδαλίσθη, ὁ δεῖνα ἀπιστεῖ· παρὰ γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάντα, οὐ παρὰ τῶν πραγμάτων· ὥσπερ γὰρ, κἂν φανῆ ὁ ἥλιος, καὶ οὕτως οὐδὲν πλεόν τῷ νοσοῦντι τὰς ὄψεις, οὕτως κἂν φανερά ἀλήθεια ἦ, κέρδος οὐδὲν τῷ τὴν ψυχὴν διεστραμμένῳ. Ἀνὴρ συνετὸς θρόνος αἰσθήσεως. [ιβιδ.] Πᾶσα γὰρ ἢ αἴσθησις αὐτοῦ διὰ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἀναπαύεται· τουτέστιν ἀνάπαυσις, καθέδρα, ἐναναπαύεται αὐτῷ, οὐκ ἀναχωρεῖ, ἐμβασιλεύει δὲ αὐτῷ· ἢ ὅτι κεφάλαιόν ἐστι καὶ βασιλεία τῆς αἰσθήσεως ἢ σύνεσις· ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ πάντα συνιεῖς, κληθεῖν ἂν θρόνος αἰσθήσεως· ὥσπερ ἐκ τοῦ ἐναντίου θρόνος ἀνομίας λέγεται· ἀραῖς δὲ συναντῶσιν οἱ ἄφρονες· τὴν γὰρ ὑπὸ κατάραν οὔσαν βαδίζουσιν ὁδόν. Χεῖρ ἐκλεκτῶν κρατήσῃ εὐχερῶς. [ιβιδ.]

Ἐπεὶ οὐδὲν εὐπορώτερον ἀρετῆς, οὐδὲν δυνατώτερον, οὐδὲν εὐμηχανέστερον. Ἡ χεῖρα τὴν 64.696 πρᾶξιν λέγει τῶν ἀγίων, οἱ κατεξουσιάζουσι τοῦ κόσμου· οἱ δὲ μὴ ἀγαθοὶ ἄνδρες αἰχμαλωτισθήσονται ὑπὸ δαιμόνων. Φοβερὸς λόγος καρδίαν ταρασσει ἀνδρὸς δικαίου. Ἀγγελία δὲ ἀγαθὴ εὐφραίνει αὐτόν. [ιβιδ.] Ταρασσει μὲν ὁ περὶ τῶν ἐν νόμῳ κολάσεων λόγος· περὶ δὲ τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ἐπαγγελιῶν ἀκούων εὐφραίνεται. Ὅρα πρὸς ἐκάτερα χρήσιμον· κἂν ἀγαθόν τι περὶ τῶν ἐλάσ ἀκούσῃ, οὐ βασκαίνει, ἀλλὰ συγχαίρει· κἂν πονηρόν τι περὶ ἑαυτοῦ καταστέλλεται, τάξιν ἔχει καὶ ἡ ὀδύνη αὐτοῦ καὶ ἡ χαρά· ἐπὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν, τούναντίον· ἔνθα μὲν γὰρ ὀδυνᾶσθαι χρὴ ἐπὶ τοῖς φοβεροῖς λόγοις, καταφρονουσίν· ἔνθα δὲ χαίρειν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, τήκονται, ἐναντία πάσχοντες πάθη. Οὐκ ἐπιτεύξεται δόλιος θήρας. [ξοδ. φ. 59 β.] Ἐπεὶ θηρευτῆς ἐστὶ καὶ ἀλιευτῆς ἡμῶν ὁ λογισμὸς, ὁ οὖν δόλιος ὦν οὐκ ἐπιτυγχάνει τῆς θήρας τῶν ἐναντίων λογισμῶν, ἀλλ' αὐτὸς θηρεύεται ὑπ' αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ΄.

Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. [ξοδ. φ. 59 β.] Ὅρα πρῶτους ἡμᾶς καρπουμένους τὰ καλὰ, καὶ τὴν βλάβην αὐθις περιτρεπομένην εἰς ἡμᾶς· φυλάσσει μὲν γὰρ ὃς οἶδε λέγειν τό· Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου· προπετεύεται δὲ χεῖλεσιν, ὁ μὴ νοῶν, ἃ λέγει, μηδὲ περὶ τίνων διαβεβαιουῖται. [ιβιδ.] Ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργός. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, κἂν πάνυ εὐπόρος ᾖ, διαφθείρει τῇ ἀργίᾳ τὸν πλοῦτον· ἢ παρ' ὅσον τὸ ἔργον παρασχολεῖ τὴν διάνοιαν τῶν περισσῶν ἐπιθυμιῶν· οἱ δὲ ἐπιμελούμενοι τῶν ὄντων, καὶ τὰ οὐκ ὄντα τοῖς οὖσιν προσηύξησαν. Εἰσὶν οἱ πλουτίζουσι ἑαυτοὺς, μηδὲν ἔχοντες, καὶ εἰσὶν οἱ ταπεινοῦντες ἑαυτοὺς ἐν πολλῷ πλούτῳ. Ἄρα οὔτε πλοῦτος, ἀλαζονίας ὑπόθεσις· οὔτε πενία, ταπεινοφροσύνης· ἢ πλουτίζουσι οἱ δοκησίσοφοι. Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος. [ξοδ. φ. 60 α.]

Τί λέγεις; τί ποιεῖς, οὕτως ἐπαίρων τὰ χρήματα; Πρῶτον μὲν οὐχ ἀπλῶς ἅπαντα τὸν πλοῦτον ἔφησεν, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν ἐκ δικαίων πόνων· οὐκ οὖν πονηρόν ἢ πτωχεῖα· ἢ τοῦτο φησὶν, ὅτι τῷ πτωχῷ ἴσως οὐδὲ ἀπειλησαί τις ἂν ἔλοιτο· τὸν γὰρ οὐκ ἔχοντα, πῶθεν ἂν τις φοβήσειεν; Ὡστε ἀπράγμων οὗτος ὁ βίος ἔστιν· ἢ πλοῦτον ἴδιον τὴν δικαιοσύνην φησὶ, ἣτις ῥύεται ἐκ θανάτου· οὐχ ὑφίσταται δὲ ἀπειλήν, ἥτοι τὴν περὶ κολάσεως προαναφώνησιν, ὁ πτωχεύων ταῖς ἀρεταῖς. Κρείσσων ὁ ἐναρχόμενος βοηθεῖν τοῦ ἐξαγγελλομένου καὶ εἰς ἐλπίδας ἄγοντος. [ξοδ. φ. 60 β.] Παιδεύει πανταχοῦ μὴ προπετεῖς εἶναι ῥήμασι, καὶ μήτε Θεῷ ἀπλῶς ἐπαγγέλλεσθαι μήτε ἀνθρώποις, ἀλλὰ δι' ἔργων τοῦτο ποιεῖν, καὶ 64.697 μὴ ῥήμασι διαλύεσθαι· ἢ ὅτι, Ταχὺ ἄρχου ἀρετῆς, καὶ μὴ μέλλε· καλὸν γὰρ ἐνάρχεσθαι ἀγαθῆς πράξεως, καὶ μὴ ἐλπιδοσκοπεῖν. Ὁ φοβούμενος ἐντολήν, οὗτος ὑγιαίνει. [ξοδ. φ. 61 α.] Ὡς ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν ποιεῖ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὕτως ὁ φοβούμενος ἐντολήν τηρεῖ αὐτήν· ὁ δὲ καταφρονῶν τοῦ Θεοῦ, καταφρονεῖ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ὑγιαίνει δὲ ψυχὴ τηροῦσα τὴν ἐντολήν τὴν θείαν. Βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακὰ· ἄγγελος δὲ σοφὸς ῥύσεται αὐτόν. [ξοδ. φ. 61 α.] Ὅρᾳ ὅσον κακὸν ἢ θρασύτης, ὅτι οὐδὲ βασιλέα ὠφελεῖ; καὶ τοι παρὰ τίνος ἐκεῖνος πείσεται δεινόν, ὁ πάντας ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ; ἴδε καὶ ὅσον ἀγαθόν τὸ ἐναντίον· ῥύσεται γὰρ, φησὶν, αὐτόν ὁ σοφὸς τις ἀγγέλλων καὶ συμβουλεύων· ἤγουν αὐτὸς ἑαυτὸν ῥύσεται, σοφὰ τοῖς ἀντιπάλοις ἀγγέλλων καὶ πρεσβευόμενος· ἄγγελος δὲ σοφός, τουτέστιν ὁ σοφὰ συμβουλεύων αὐτῷ. Ὁ συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται. [ξοδ. φ. 61 β.]

Οὐ μικρὸν ἄρα ἢ συνδιατριβὴ ἢ μετὰ τῶν τοιούτων· οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸ κοινωνεῖν πορείας· τάχα καὶ τοῦτο ὠφελεῖ· ἀνάγκη γὰρ πολλὰ μαθεῖν καὶ ἐκ τούτου· οὐκ εἶπε γὰρ, ὁ συνῶν, ἢ ὁ συγγινόμενος ἐπὶ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνης βαδίσεως κοινωνήσας μεγάλα καρπώσεται, φησὶν· εἰ γὰρ στολισμὸς ἀνδρὸς, καὶ γέλως ὀδόντων ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον βάδισις μικρὰ, καὶ ὥστε συνεχῶς τοῦτο γίνεσθαι· ἐπὶ δὲ τῶν ἀγνωμόνων τὸναντίον. Ἀμαρτάνοντας καταδιώξεται κακά. [ιβιδ.] Τὸ καταδιώξεται, τὸ ταχὺ τῆς ἀντιδόσεως παρίστησιν, ὡς μηδὲ ἀναβάλλεσθαι· κακά δὲ, τὰ κακωτικά, ἃ ὡς βραδύτερα καταδιώκει τοὺς ἀμαρτάνοντας· τὰ δὲ ἀγαθὰ ὡς ταχύτερα καταλήφεται τοὺς δικαίους· Ἀγαθὸς ἀνὴρ κληρονομήσει υἱοὺς υἱῶν. [ξοδ. φ. 62 α.] Τὸ κληρονομήσει, οὐ τοῦτό φησι, τὸ παῖδας κληρονομεῖν· τοῦτο γὰρ ἔσχατον ἀρὰ, ἀλλὰ τὸναντίον ὅτι παραπέμψει τὸν πλοῦτον τοῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ καταλείψει πρὸς διαδοχὴν· ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν οὐχὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ τοῖς δυναμένοις χρῆσθαι καλῶς παραπέμπεται· ἢ οὕτως· ὁ νοῦς πατήρ, ἀγαθοὺς γεννῶν λογισμούς· οὗτοι δὲ πραγμάτων ὁμοίων γεννητικοί. Ὅς φεῖδεται τῆς ἑαυτοῦ βακτηρίας, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν. [ιβιδ.] Τοῦτο πρὸς τοὺς φιλοτέκνους εἶναι δοκοῦντας, οὐκ ὄντας δέ· ὥστε οὐ τὸ μὴ φεῖδεσθαι, ἀλλὰ τὸ φεῖδεσθαι μισεῖν ἐστίν· οὐ τὸ τυχὸν γὰρ κτῆμα τὰ παιδιά, ὧν καὶ τῆς σωτηρίας ἐσμέν ὑπεύθυνοι· μὴ τέκνα· ψιλὸς γὰρ λόγος οὐκ ἐπιτίμησις· οὐχὶ ὁ Ἥλει χαλεπωτάτην δέδωκε δίκην ταύτης ἔνεκεν τῆς προφάσεως; Ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. Οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπιμελῶς· ἐπειδὴ γὰρ ἡ φύσις κελεύει φεῖδεσθαι, τὸ ἄμετρον ἀναιρεῖ· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐντέθεικέ σοι τὴν φιλοσοργίαν, ἵνα βλάπτῃς τοὺς φιλουμένους, ἀλλ' ἵνα αὐτῶν φροντίζῃς· περίελε τοίνυν τὸ φίλτρον τὸ ἄκαιρον. «Δίκαιος ἐσθίων ἐμπιπλᾷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. [ξοδ. φ. 62 β.]

Καὶ μὲν οἱ προφηταὶ φασιν· Ἐφύτευσας αὐτοὺς, καὶ ἐρριζώ 64.700 θησαν, ἀλλ' οὐ διαπαντὸς οὐδὲ διηνεκῶς· πολλὴ γὰρ τῶν ἀσεβῶν ἢ κατάπτωσις. Πῶς δὲ οὐ πάντες κολάζονται, οὐδὲ πάντες τιμῶνται; ἵνα δι' ἑαυτὴν ἢ ἡ ἀρετὴ· ἢ ὁ λόγος τρεφόμενος θείοις, ἐμπιπλάται ὧν οἱ ἀσεβεῖς ἐν ἐνδείᾳ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ΄.

Σοφαὶ γυναῖκες ὠκοδόμησαν οἴκους. [ξοδ. φ. 62 β.] Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐλπίδος τοῦ Χριστοῦ ἀνωκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, τουτέστιν, ἀνήγειρε καὶ ἀνῶρθωσε τῇ διδαχῇ καὶ πίστει τοὺς προσιόντας αὐτῇ. Ἡ δὲ ἄφρων κατέστρεψε ταῖς χερσὶν αὐτῆς· ὅπερ ἐστίν, ἡ αἵρεσις παραίτιος ἑαυτῇ θανάτου αἰωνίου γεγεννημένη. Ὁ πορευόμενος ὀρθῶς, φοβεῖται τὸν Κύριον. Οὐχὶ ὁ φόβος ἀπλῶς ποιεῖ μόνον τὸ ὀρθῶς πορευέσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ὡς γὰρ ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσῶν καταφρονεῖ, οὕτως ὁ εὐσεβῆς φοβεῖται· ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο ὁ ἐνάρετος βίος, καλός· ὅτι καὶ ὁ φόβος προστιθέμενος εὐλαβεστέρους ποιεῖ. Ἐκ στόματος ἀφρόνων, βακτηρία ὕβρεως. [ιβιδ.]

Καὶ μὴν σὺ πρὸ τούτου ἔλεγες· Ὅς ἐκ χειλέων προφέρει σοφίαν, ράβδῳ τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον· πῶς ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ δίδως τῷ ἀνοήτῳ; οὐκ ἴσως, φησί· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο βακτηρία· ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὕβρεως· ἐκεῖνο δὲ, ἐπιεικείας· τὸ μὲν, ποιεῖ τὴν ὕβριν· τὸ δὲ, διορθοῖ· οὕτως εἰσὶν ἐπαχθεῖς, ὡς αὐτοὶ οἱ πλήττοντες· ἔνεστι μὲν γὰρ καὶ ὕβρισαι καὶ ἐλέγξαι, ἀλλὰ μετὰ σοφίας· τὸ δὲ μετὰ ταύτης γινόμενον, οὔτε ἀηδὲς, οὔτε φορτικόν, οὔτε βαρύν· κἂν μὲν ἐπαινῇ ὁ ἀνόητος, ὕβρεως χεῖρον· κἂν ὕβριζῇ ὁ συνετὸς, ἐπαίνων ἴσον· τοῦτο καὶ τις σοφὸς φησι· Κἂν ἐπαίνων μεγάλη τῇ φωνῇ τοῦτο ποιῇ, ὡς

ὄνειδος εἶναι δέξει τὸ λεγόμενον. Οὐ μὴ εἰσὶ βόες, φάτναι καθαραί, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 63 α.] Ἐμοὶ τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι ἀργὸς μυρίαν ὑπομένει ζημίαν καὶ πενίαν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο· ὅτι οὐκ ἔστι, μὴ προσέμενόν τι καρπώσασθαι, ὅτι δεῖ βοῶν φείδεσθαι· ὅτι χρῆ οἰκονομικὸν εἶναι· ὅτι πολλὴν πρόνοιαν ἔχειν γεωργίας. Ἡ οὕτως· οὐ μὴ εἰσὶν οἱ διδάσκοντες, τὰ δοχεῖα τῶν διδασκάλων κενά· ἢ ἰσχὺς δὲ τοῦ διδάσκοντος δείκνυται ἔνθα πολλὰ τὰ γεννήματα. Ζητήσεις σοφίαν παρὰ κακοῖς, καὶ οὐχ εὐρήσεις. [ιβιδ.] Οὐ συμπλέκεται γὰρ τῇ κακίᾳ ἢ σοφία. Οἰκίαι παρανόμων ὀφειλήσουσι καθαρισμὸν. Ἐπὶ ψάμμου γὰρ ἔχουσαι τὸν θεμέλιον, ὀφείλουσι καθαρισμὸν, ἵνα καθαροὶ γενόμενοι ἴδωσι τὸν Θεόν· οἱ δὲ ἀκούοντες τοὺς Ἰησοῦ λόγους καὶ ποιῶντες αὐτοὺς, οἰκοδομοῦσι τὴν ἑαυτῶν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν. Ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ. [ξοδ. φ. 64 α.]

Ὁ ἐπιπολαίως τὴν ἀκοὴν, ἀδιάκριτος· ἀνοίας γὰρ τὸ παντὶ πιστεύειν ἀπλῶς· ὁ δὲ φρόνιμος, κἂν ἐκ πρώτης πεισθῆ φαντασίας, μεταγινώ 64.701 σκεῖ καὶ ἐπιλογίζεται. Ὁλισθήσουσι κακοὶ ἔναντι ἀγαθῶν. [ξοδ. φ. 64 β.] Ἀδύνατος γὰρ οὕσα συνυπάρχειν, ὡς ἐναντία τῇ κακίᾳ ἢ ἀρετῇ, ἐν τῷ παρεῖναι, ταύτη πεσεῖται. Καὶ ἀσεβεῖς θεραπεύσουσι θύρας δικαίων· ἀσεβεῖς δὲ μετανοοῦντες, ἐπὶ θύρας ἴασι ἀγαθῶν· θεραπεύει δὲ νῦν, οὐ τὸ ἴασθαι, τὸ δὲ δουλεύειν ὡς διδασκάλους ληπτέον. Στέφανος σοφῶν, πλοῦτος αὐτῶν. [ξοδ. φ. 65 α.] Τί λέγεις; Πλοῦτος ἢ δόξα σοφῶν; Ναὶ, φησὶν· οὐχ ὅτι αὐτοῖς οὗτος προστίθησι δόξαν, ἀλλ' ὅτι δυνατοὶ εἰς δέον αὐτῷ χρήσασθαι, καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ καρπώσασθαι κακόν· διὸ καὶ τίς φησιν· Ἴνα τί ὑπῆρξε χρήματα ἄφρωνι; Κτήσασθαι γὰρ σοφίαν ἀσύνητος οὐ δυνησεται. Πρόσταγμα Κυρίου, πηγὴ ζωῆς. [ιβιδ.] Πηγὴ οὕσα οὐδέποτε διαλιμπάνει, ἀλλ' αἰεὶ ἀναβλύζει τὴν τε παροῦσαν ζωὴν καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ ἐν τῷ χορηγεῖν ἀγαθὰ, κακῶν ἀποτρέπει. Ἐν πολλῷ ἔθνει δόξα βασιλέως· ἐν δὲ ἐκλείπει λαοῦ, συντριβὴ δυνάστου. [ξοδ. φ. 65 β.] Ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν ἑτέροις ἔχει τὴν ἰσχύν καὶ τὴν δόξαν· ὁ δὲ τὸν Θεὸν φοβούμενος, ἐν ἑαυτῷ· δοκεῖ δέ μοι διὰ τούτων παραινεῖν τοῖς τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις, εἴκειν ἀλλήλοις· οἷον ὡς (ἐν) ἐκείνοις ἔχων τὴν ἰσχύν, οὕτως διάκεισο. Μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει· ὁ δὲ ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων. [ιβιδ.]

Ὅρα ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἐπίτασιν· πολὺς, καὶ ἰσχυρῶς· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνοίας τεκμήριον, ὡς ἡ ὀλιγοψυχία· καὶ οὐδὲν οὕτως φρονήσεως ἐντελοῦς, ὡς ἡ μακροθυμία· πῶς ἂν τις μακροθυμήσῃ, ἢ τῷ σφόδρα ἀκριβῶς ἐξετάζειν πάντα; Ὁ πραῦθυμος ἀνὴρ ἰᾶται τὸ θυμικὸν τῆς καρδίας πάθος· κρατήσας γὰρ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ, αὐτὴν ταραττομένην ὑπ' αὐτοῦ ἰᾶται· σῆς δὲ ὀστέων ἢ συντητὴ νόησις εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις εἰσδύνουσα, ἀνατέμνει αὐτὰς καὶ τρέφεσθαι βούλεται. Ὁ συκοφαντῶν πένητα, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. [ξοδ. φ. 65 β.] Δύο ἁμαρτίαι ἐνταῦθα, καὶ συκοφαντία, καὶ κατὰ πένητος· διὰ τί δὲ παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν; Ὅτι αὐτὸς αὐτόν ἐποίησε πένητα, καὶ εὐχείρωτον τῇ γλώττῃ τῇ σῆ τοῦ συκοφάντου. Ὁ δὲ τιμῶν αὐτόν, ἔλεει πτωχόν. Καὶ μὴν εἰ αὐτὸς αὐτόν ἐποίησε, τίνος ἔνεκεν ἔλεεῖσθαι χρή; Καὶ γὰρ ἤκουσα πολλῶν τοῦτο λεγόντων· Τίνος ἔνεκεν ἔλεησαι πένητα δεῖ; εἰ ἐφίλει αὐτόν ὁ Θεός, οὐκ ἂν αὐτόν πένητα ἐποίησε. Μέχρι τίνος παίζομεν εἰς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν; μέχρι τίνος γελῶμεν, ἐφ' οἷς τρέμειν ἔχρην καὶ δεδοικέναι καὶ φρίττειν τὸν μιᾶρον τὸν μυρίων γέμοντα κακῶν· τίνα ἐφίλει; Τὸν Λάζαρον, ἢ τὸν πλούσιον;

Ταῦτα ἡμᾶς ἀπόλωλεν, ὅτι εἰς ἀστεῖα διαλυόμεθα. Ὁ πεποithῶς, τουτέστιν ὁ καθαρὸς καὶ θαρρῶν τῷ Θεῷ, τῇ ἑαυτοῦ δὲ ὀσιότητι δίκαιος· παρ' ὅσον οὐδεὶς ταῖς ἑτέρου πράξει σῶζεται ἢ ἀπόλλυται. Ἐν καρδίᾳ ἀγαθοῦ ἀναπαύεται σοφία, κ. τ. λ. 64.704 [ξοδ. φ. 66 α.] Τουτέστι ριζωθήσεται, βαθυνθήσεται, φυλαχθήσεται ὡς ἐν

ἀσφαλεστάτῳ χωρίῳ· οὐ διαγινώσκειται δὲ σοφία ἐν ἄφροσιν, ἐπεὶ οὐ κατοικήσει ἐν σώματι ἀμαρτίας καταχρέω. Δεκτὸς βασιλεῖ ὑπηρετῆς νοήμων. Πάλιν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοὺς ἐνάγει, καὶ ἀπάγει ἀργίας· καὶ γὰρ καὶ βασιλεὺς οὐδὲν ἕτερον ζητεῖ, ἀλλ' εὖνοιαν· ἢ ὅτι τυγχάνει ἀποδοχῆς ὁ ὑπηρετῶν μετὰ λογισμοῦ. Τῇ δὲ ἑαυτοῦ εὐστροφία ἀφαιρεῖται ἀτιμίαν. Κἂν τι παρίδη τὴν ἐντεῦθεν ἀτιμίαν, διορθοῦται συνέσει.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ΄.

Ὅργῃ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους· ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα ἀποστρέφει θυμόν· λόγος δὲ λυπηρὸς ἐγείρει ὀργάς. [ξοδ. φ. 65 α.] Ἄρα παρ' ἡμῖν τὸ πᾶν, τὸ καὶ ἐγείρειν καὶ κατευνάζειν· οὐκ ἄρα ὁ ὀργιζόμενος Κύριος, ἀλλ' ἡμεῖς, τοῦ ἐκεῖνον ὀργίζεσθαι, ἢ μὴ, παρασκευάζοντες· εἰ δὲ φρονίμους [ὀργῇ] ἀπόλλυσι, πὸς ἄλλο περὶ ὧν εἴρηται, Ἄφρονα ἀναιρεῖ ὀργή; ὁ δὲ συμβαίνει καὶ τὸν φρόνιμον ἐξ ἀπροσεξίας παθεῖν. Ὑποπίπτουσα δὲ [ἀπόκρισις] ἀποστρέφει θυμόν, ἡγουν ἢ τοῦ ἀποκρινομένου κατάστασις, ταπεινὴ φαινομένη, καὶ τραχὺ μὴδὲν ἔχουσα.

Ἰασις γλώσσης, δένδρον ζωῆς. Ἰᾶται δὲ γλώσσα μὴ ἀμαρτάνουσα λόγῳ· νόσος γὰρ γλώττης, ἢ δι' αὐτῆς ἀμαρτία· Πνεύματος δὲ τοῦ ἁγίου δηλονότι πλησθήσεται ὁ συντηρῶν ταύτην καὶ μὴ ἀμαρτάνων ἐν γλώσση. Χεῖλη σοφῶν δέδεταί· αἰσθήσει· καρδία δὲ ἀφρόνων οὐκ ἀσφαλεῖς. [ξοδ. φ. 66 β.] Ὅρα τούτους μὲν καὶ ἔξωθεν ἀσφαλεῖς ἀπὸ γλώσσης καὶ λελογισμένους, ἐκείνους δὲ, οὐδὲ ἔνδον· ἀπὸ γὰρ καρδίας διέφθαρται. Ἡ ὅτι κινουῖσιν οἱ φαῦλοι εἰς τὸ λέγειν τὴν γλώτταν, τῆς τῶν λεγομένων ἀναισθητοῦντες δυνάμεως· σοφοὶ δὲ διὰ τὴν αἴσθησιν τὰ χεῖλη δεσμοῦσιν.

Οἱ μισοῦντες ἐλέγχους, τελευτῶσιν αἰσχροῶς. [ιβιδ.] Ἡ τῷ ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ τῷ ἔχειν λόγων ἀπόδειξιν· σοφισταῖς γὰρ περιπεσόντες, οὐδὲν λέγειν δυνήσονται· ἢ καὶ τὰς ἐντολὰς ἐλέγχους εἶπεν· αὐταὶ γὰρ ἡμᾶς ἐλέγχουσι ἀμαρτάνοντας. Ἄδης καὶ ἀπώλεια φανερά· παρὰ τῷ Κυρίῳ, πῶς οὐχὶ καὶ αἱ καρδία τῶν ἀνθρώπων; Ὡ πάντα ἐστὶ δηλα, πῶς οὐχὶ καὶ αἱ καρδία τῶν ἀνθρώπων; Τοῦτο γὰρ μάλιστα διώρθουν, οἱ τό τε τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς κρύφα γινομένοις ἐπιστῆσαί τινα ὀφθαλμόν, προνοητικόν, δικαστήν, καὶ ἐξεταστήν φάσκοντες. Οὐ τὴν παντελεῖ δὲ νῦν ἀπώλειαν εἶπεν, ἀλλὰ καθ' ἣν λανθάνει τὰ τῶν ἄλλων αἴσθησιν διαφεύγοντα· ἀπώλεια ἣτις ἔστι γείτων τοῦ ἄδου. [ξοδ. φ. 67 α.] Σοφῶν γὰρ τοῦτό ἐστιν ἴδιον, ἐλέγχειν τοὺς κακῶς πράττοντας· οὐδὲν γὰρ οὕτως δείκνυσι τὸ τῆς σοφίας ἔργον, ὡς τὸ κοινωφελῶς ζῆν. Καρδίας εὐφραϊνομένης πρόσωπον θάλλει.

Τοῦτο τίνος ἔνεκεν εἴρηται; Ἴνα ἐκείνην ποιῶμεν εὐφραίνεσθαι διὰ δικαιοσύνης, καὶ μὴ σῶμα λιπαίνωμεν. Οἱ γὰρ ἐπιθυμοῦντες δικαιοσύνης εὐφραίνουσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν· ἢ εὐφραίνεται διὰ τῶν ἀρετῶν, λυπεῖται δὲ διὰ τῶν ἀμαρτιῶν. 64.705 Καρδία ὀρθὴ ζητεῖ αἴσθησιν, κ. τ. λ. [ιβιδ.] Αἴσθησιν σοφίας, ἵνα γένηται σοφὴ· κακὰ δὲ ἢ τὰ κακωτικά, ἢ τὴν δι' ὑπερβολὴν κακίαν· Πάντα τὸν χρόνον οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν κακῶν προσδέχονται κακὰ. Ὡστε κἂν μὴ συμβῆ, κἂν μὴ ἔλθῃ εἰς τέλος, ἀλλ' ὅμως ἢ ἐλπίς θορυβεῖ, προορῶσι ταραχάς· ἢ ὅτι ἀκόλουθον ταῖς αὐτῶν πράξεις ἐνδέχονται τιμωρίαν. Κρείστων ξενισμὸς μετὰ λαχάνων, κ. τ. λ. [ιβιδ.] Τί φησι, λέγω· ἐπὶ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς φιλίας τῶν ἀνθρώπων, ἂν αὐτὴ προσῆ, βελτίω τὰ ἐλάττονα, ἢ τὰ πολλά· οὐ γὰρ ἐν τῇ πολυτελείᾳ ἢ ἡδονῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ἡδονῇ τὸ πολυτελεῖς, ὡς φησιν Ἡσίοδος. Παρορῶν γὰρ ἀμαρτήματα, τὰς ἐπ' αὐτοῖς σβέννυσι κρίσεις. [ξοδ. φ. 67 β.] Ὁ ἀνόητος οὐδὲν ποιεῖ μετὰ λογισμοῦ· ὁ δὲ φρόνιμος κατευθύνει, τουτέστι δείκνυσι τὴν

μεθ' ἑκουσίου γνώμης πράξιν. Τουτέστιν οἱ καταφρονοῦντες διασκοπεῖσθαι μετ' ἄλλων τὰ δέοντα, καταφρονοῦσι βουλῆς· διὸ καὶ ἀστατοῦσι, δοκοῦντες εἶναί τι μηδὲν ὄντες. Δεῖ οὖν μὴ καθ' ἑαυτὸν τινα βουλευέσθαι, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν. Τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ βουλευομένων, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ διανοίᾳ. [ξοδ. φ. 68 α.] Ὅδοὺς λέγει ζωῆς, τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς, τὰς φερούσας ἐπὶ τὴν γνῶσιν. Τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν ὑπερηφάνων κατασπᾶ Κύριος, τὸν δὲ οἶκον στηρίζει τῆς τούτων χηρευούσης ψυχῆς. Οὐκ ἄρα ἐν πράξεσιν μὲν οὐδὲ ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν διανοίᾳ πολλὴ ἡ ἐξέτασις καὶ ἀκρίβεια. Οἱ γὰρ καθαρὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν, οὐ μόνον τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποφθέγματα σεμνὰ ἔχουσιν. Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης, κ. τ. λ. [ιβιδ.] Ἐαυτὸν, οὐχὶ τὸν διδόντα· καθ' ἑαυτοῦ δέχεται· λαμβάνει τὴν μάχαιραν· πολλὰ γὰρ ἀναγκάζεται πονηρὰ πράττειν. –

Οὐ μόνον γὰρ δεῖ μὴ λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ μισεῖν· οὐδὲ γὰρ ὁ μὴ λαμβάνων ἤδη καὶ μισεῖ. Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· τῷ δὲ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ. Εἶπε φάρμακα τραυμάτων· εἶπε καὶ ὄδον δι' ἧς οὐδὲ τραύματα ἔσται· οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπε καθαίρονται, ἀλλ' ἀποκαθαίρονται. Ἡ οὕτως· Χρὴ γὰρ μὴ μόνον ἐλεεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰδέναι τὸν ἐντειλάμενον σώζειν πίστιν ὀρθήν. Καρδίαι δικαίων μελετῶσι πίστεις. Ἡ τῆς τοιαύτης καρδίας μελέτη ἐνώπιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ πίστις τὸ μελετώμενον· ὧν ἐστερημένος ὁ ἀσεβῆς, ἀπὸ πονηρᾶς καρδίας προσφέρεται λόγος· Διὰ δὲ αὐτῶν καὶ οἱ ἐχθροὶ φίλοι γίνονται. [ξοδ. φ. 68 β.] Ἀφοσιώσαντες γὰρ ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, μεσιτεύουσι καὶ ἑτέρους φίλους Θεῷ γενέσθαι. Αὐτῇ γὰρ ἔγνωσαν τῇ πράξει τὸ οὐ ποιήσεις μάχην, εἰρηνεύσεις δὲ μαχομένους. Μακρὰν ἀπέχει ὁ Θεὸς τῶν ἀσεβῶν. [ιβιδ.] Μακρὰν οὐ τόπῳ ἀλλὰ γνώμης ἐναντιότητι· ὡς δὲ ἐγγὺς οἱ δίκαιοι τοῦ Θεοῦ, πρόδηλον ὡς οὐ τόπῳ, εὐχόμενοι ἀκούονται· Κρείσσων ὀλίγη λῆψις μετὰ δικαιοσύνης. Κατ' ἀρετὴν τις προκόπτων, ἐπὶ κρεῖττον ἀπ' ἀρετῆς διαβαίνει· ὑπερβαίνοντος δὲ, τὸ 64.708 μηδὲ ὄλως εἰδέναι, ἀλλ' ὑπερβαίνειν ἐξ ἑτέρων εἰς ἕτερον.

Φήμη ἀγαθὴ παιίνει ὅσα. [ξοδ. φ. 68 β.] Ἥτοι ἦν ἀκούη, ἢ ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ περιποιεῖται. Ἐπιβρώννυσι δὲ τὰ εὐτονα τῆς ψυχῆς θεωρήματα. Φόβος Κυρίου παιδεία καὶ σοφία. [ξοδ. φ. 69 α.] Ὁ τοῦ Θεοῦ γὰρ φόβος κατορθοῖ τὸν βίον, τὸν τε πρακτικὸν καὶ τὸν θεωρητικόν. Ταύτη δὲ τῇ παιδείᾳ, ἢ σοφίᾳ τὸ τῆς δόξης αἴτιον ἀποκριθῆσεται, ἥτοι συναντήσεται, ἢ εὐρήσει αὐτήν, ἢ καὶ ἀφορισθῆσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΣΤ'.

Πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ, φανερά παρὰ τῷ Θεῷ. [ξοδ. φ. 69 α.] Ἀντὶ τοῦ λαμπρὰ, δηλαδὴ ὡς ὄντα φῶς· ὡς γὰρ αὐτοῦ ὀρῶντος ἅπαντα πράττει· οὐ μικρὰν ὄδον δείκνυσιν ἡμῖν κατορθωμάτων τὴν ταπεινοφροσύνην. Οὐ γὰρ ἐστὶ συντετριμμένον ἄνθρωπον μὴ μεγάλα κατορθοῦν. Τῶν γὰρ ὑπερηφάνων τὰ ἔργα, οὐ βούλεται εἰδέναι. Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλοῦνται. Τουτέστιν ἐν κινδύνοις οὐ στήσονται. Ἡ ἡμέραν κακὴν τῆς κρίσεως λέγει, Χειρσὶ χεῖρας ἐμβαλὼν ἀδίκως οὐκ ἀθωωθήσεται. Πράξεις πράξεις συνάπτων ἀδίκως, σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων σφιγγόμενος κολασθήσεται. –[ξοδ. φ. 69 β.]

Ἐπιθυμήσας γὰρ σοφίας, διατήρησον ἐντολὰς, καὶ Κύριος χορηγήσει σοὶ αὐτήν· εἰ δὲ ὁδὸς γνώσεως ὁ Θεὸς, ἀρχὴ ταύτης ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γενόμενος εἰς Χριστόν· μὴ ποτε δὲ καὶ ἡ θεωρία ἐστίν. Τὸ ποιεῖν δίκαια, δεκτὸν παρὰ Θεῷ μᾶλλον, ἢ θύειν θυσίας. Ὅτι ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ, ἢ ὀλοκαυτώματα. Ὁ

ζητῶν τὸν Κύριον, εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης. Ὁ ζητῶν γνησίως τὸν Κύριον, κατορθώσει βίον θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν. Οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν, εὐρήσονται εἰρήνην. Τουτέστιν ἐν γαλήνῃ διαναπαύσονται παθῶν, ἐν ἀταραξίᾳ βιώσουσιν. Φυλάσσεται ἀσεβῆς εἰς ἡμέραν κακὴν. Τουτέστιν εἰς κίνδυνον χαλεπὸν, εἰς περίστασιν. Καὶ διὰ τί μὴ ἀναιρῆ, λέγει Παῦλος; Ἴνα ἡ μακροθυμία φανῆ· ἔστω τις κακός· ἂν μὲν μεταβάληται, ἐκέρδανεν· ἂν δὲ ἐπιμείνῃ κακός, πάλιν ὠφέλησεν ἐτέρους, μείζονος τιμωρίας παρασχὼν ὑπόθεσιν. Ῥοπή ζυγοῦ δικαιοσύνη παρὰ Κυρίου. [ιβιδ.] Κἂν στήσαι βουληθῆ καὶ ὑπὸ κανόνα ἀγαγεῖν τὸ δίκαιον ἤδεται, ἐπιρρέπης ἐστὶν ὁ Θεὸς πρὸς τὸ δίκαιον, οὐκ ἀκριβής· οὐ γὰρ ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων ἐπάγει ποινήν. Βδέλυγμα βασιλεῖ ὁ ποιῶν κακά. Καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ συνετῷ βασιλεῖ βδελυκτός ἐστὶν ὁ ποιῶν κακά. Τοῦτο γὰρ διορθωτικὸν βασιλέως· εἰ βασιλεὺς εἶ, τὸν βασιλέα, φησὶ, μιμοῦ. Εἰ δὲ οὐ μιμῆ, οὐκ εἶ βασιλεύς· οὐ γὰρ ἰδιώταις δικάζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτοῖς. Δεκτὰ βασιλεῖ χεῖλη δίκαια. Εἶπεν οἶον δεῖ τὸν βασιλέα εἶναι· λέγει καὶ περὶ τῶν ὑπηκόων, πῶς αὐτὸν φοβεῖσθαι χρή· Ἐν φωτὶ ζωῆς, υἱὸς βασιλέως.

Τουτέστιν ἐν ἀγαθοῖς πολλοῖς, ἐν εὐπραγίᾳ· Οἱ δὲ προσδεκτοὶ 64.709 αὐτῷ, ὡσπερ νέφος ὄψιμον. Ἄντι τοῦ, ἡδεῖς, θαυμαστοί. Ὅψιμον δὲ νέφος οἱ ἐγγὺς τῆς παρουσίας πιστεύσαντες· ταῦτα δὲ λέγειν ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ ἐπιτίθεσθαι τυραννίδι, ἀλλ' ἔἂν κατὰ γένος τὰ τῆς διαδοχῆς. Νοσοιαὶ σοφίας αἰρετώτεροι χρυσοῦ. Τὰ μικρὰ νοήματα τοῦ Χριστοῦ αἰρετώτερα τῆς ὑπερηφάνου παιδείας τῶν ἔξω· ἢ τὰ κυήματα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, αἰρετώτερα τῆς τοῦ κόσμου σοφίας. Πρὸ συντριβῆς ἡγεῖται ὕβρις. [ξοδ. φ. 70 β.] Ἡ συντριβὴ σημαίνει ποτὲ μὲν τὴν ἀμαρτίαν, πῆ δὲ τὴν τιμωρίαν· ἔστι δὲ ὅτε ἀμφοτέρω. Μὴ οὖν ὕβρισης, τουτέστι μὴ ἀμαρτήσης, ἵνα φύγῃς τὴν τιμωρίαν. Κρείσσων πρᾶϋθυμος μετὰ ταπεινώσεως. Βέλτιον φησὶ ταπεινὸν εἶναι μετὰ πενίας, ἢ πλούσιον μετὰ ὕβρεως· καίτοι ἐκεῖνα ἀμφοτέρω ἐλεεινὰ καὶ ἄθλια· ἀλλὰ ταῦτα βελτίω, φησὶν. Ἡ κρείσσων ὁ μετ' ὀλίγης γνώσεως κρατῶν τῶν παθῶν, ἢ ὅς οἶδε διαιρεῖν λόγους μετὰ κακῶν καὶ ὑπερηφάνων λογισμῶν. Τοὺς σοφοὺς καὶ φρονίμους, φαύλους καλοῦσιν· οἱ δὲ γλυκεῖς ἐν λόγῳ, πλείονα ἀκούσονται. [ξοδ. φ. 70 β.]

Τάχα ἡ φρόνησις, τῆς σοφίας δοκεῖ πλείων εἶναι· ἢ σοφοὺς, τοὺς ἔξωθεν σοφοὺς φησὶ, τοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τινί· οἱ δὲ γλυκεῖς ἐν λόγῳ, οἱ κόλακες πλέον τῶν σοφῶν συγκροτηθήσονται, καὶ πλείον τῶν αὐτοῖς προσόντων ἀκούσονται. Ἡ καὶ οὕτως· Οὐχὶ φρονίμοι καὶ σοφοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτων εἶ τι τιμιώτερον ἀκούσονται. Πηγὴ ζωῆς, ἔννοια τοῖς κεκτημένοις, παιδεία δὲ ἀφρόνων κακὴ. [ξοδ. φ. 71 α.] Ἔστι, φησὶ, καὶ παρ' ἐκείνοις παιδεία, ἀλλὰ κακὴ. Ἡ ἔννοια μὲν, τὸ διαλαμβάνειν τῶν πραγμάτων ὡς ἔχουσιν εἶπε· παιδείαν δὲ τὸν θάνατον ἐπιφέρουσαν· ἢ καὶ τὴν κακίαν τὴν ἀνεξέλεγκτον. Καρδία σοφοῦ νοήσῃ τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος. [ιβιδ.] Προειδῶς γὰρ οὗτος φθέγγεται. Καὶ οἱ προφηταὶ γὰρ ἤδεσαν ἃ ἐφθέγγοντο, καὶ οὐκ ἐνθουσιῶντες, ὡς φασὶ Φρύγες. Εἰ γὰρ φῶς ὁ Θεὸς, δηλονότι φωτιζόμενοι ἐώρων τὰ μέλλοντα. Κηρία μέλιτος, λόγοι καλοί. Κηρίον διὰ τὴν ἐτοιμασίαν καὶ τὴν ποιότητα· ἔχουσι γὰρ τὴν ἐκ τῆς ἀληθείας γλυκύτητα ἰωμένην ψυχᾶς· ἰᾶται γὰρ ψυχὴν τὸ μέλι τὸ νοητόν· ἄλλως δὲ καὶ ὁ προσηγῆς ἐν λόγοις, πᾶσιν ἡδύς· Ἄνηρ ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, κ. τ. λ. Τουτέστιν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν ἑαυτῷ ὥστε ἀπολέσθαι. Πολλαχοῦ γὰρ τοιοῦτον ὁ πόνος.

Ἔμοι δὲ δοκεῖ ὅτι πονηρίαν λέγει, οἶον· ὅτι ἑαυτῷ πονηρός ἐστίν· ἢ ἀντι τοῦ, ὁ ὑποτάσσων τὰ πάθη, ἑαυτῷ κάμνει καὶ οὐκ ἄλλω, καὶ ἐξωθεῖ τὴν ἀπώλειαν σωζόμενος. Ἄνηρ ἄφρων ὀρύσσει ἑαυτῷ κακά. [ξοδ. φ. 71 β.] Οἱ ὀρύσσοντες τὰς Γραφὰς ἐτερόδοξοι οὐκ ἐπὶ τῷ μαργαρίτας εὐρεῖν, ἀλλὰ παραφθεῖραι καὶ παγίδα στήσαι, θησαυρίζουσι πῦρ,

τὴν ἐγκρύφιον κακίαν εἰς φανερόν ἄγοντες. Οἱ τοιοῦτοι μικρὸν ἠγούμενοι τὸ ἑαυτοῦς μόνους εἶναι κακοῦς, τὴν οἰκίαν κακίαν εἰς τοὺς πολλοὺς ἄγουσιν. Ἄνῆρ 64.712 σκολιὸς καὶ ἄλλους τοιούτους ἐπειγόμενος ποιεῖν· διὸ καὶ εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασηματίζεται· ἢ σκολιὸν ἄνδρα ἔοικε λέγειν τὸν διάβολον, ὃς τοὺς ἀγαθοὺς τῆς ψυχῆς λογιζομένους χωρίζει. Καὶ λαμπτήρα δόλου πυρσεύει κακοῖς, καὶ διαχωρίζει φίλους. Λαμπτήρα δὲ δόλου τοὺς δαίμονας λέγει, διδασκομένους παρ' αὐτοῦ διαχωρίζει φίλους, τοὺς διὰ τῆς γνώσεως ἀλλήλοις συναπτομένους ἀγίους· ἥτις πέφυκε συνάπτειν αὐτοὺς καὶ τοῖς ἀγγέλοις. Ἄνῆρ σκολιός. [ιβιδ.] Ὁ μέντοι διεστραμμένος, οὐ πολλοῦ δεῖται πόνου πρὸς τὸ τὴν ἀπώλειαν ἐφελκύσασθαι. Ἄρκει γὰρ αὐτῷ πρὸς τοῦτο καὶ λόγος βλάσφημος εἶς· εἴη δὲ σκολιός ὁ στρεβλός, πλείους ἔχων κάμπας. Ἄνῆρ παράνομος ἀποπειράται φίλων. [ξοδ. φ. 72 α.] Ἐσχάτη παρανομία τὸ ἀποπειράσθαι καὶ δι' ἀπάτης κλέπτειν τὸν πλησίον. Ἡ δὲ φιλίαν παράνομον καὶ ἐσηματισμένην ἔχων ἀπάγει δι' ἀπάτης, ἐπὶ μὲν τῶν αἰσθητῶν, εἰς ἀνοδίαν· ἐπὶ δὲ νοητῶν, εἰς ἀπορίαν θεωρημάτων. Στηρίζων ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, λογίζεται διεστραμμένα. Οἷον στηρίσας ἐπὶ κακὰ τὸν ἴδιον νοῦν, καὶ τοιαύτην ἔξιν ἀναλαβῶν, οὐδὲν ὀρθὸν ἐπιλογίζεται· πρὸς δὲ ὁμοίαν ἐνέργειαν προφέρει λόγους τοὺς λογιζομένους, φυσικὴν εἶναι λέγει τὴν ἡδονήν, καὶ δεῖν ἡμᾶς ἀκολουθῆσαι τῇ φύσει. Στηρίζων δὲ ὀφθαλμοὺς, τὸ διορατικὸν ἀκονήσας εἰς τὸ κακὸν, λέγει. Φυσικὴ ἢ ἡδονή. Χρηστέον αὐτῇ ἐκ Θεοῦ τὰ χρήματα, ἀπολαυτέον αὐτῶν. Στέφανος καυχήσεως γῆρας. [ξοδ. φ. 72 β.]

Εἰκότως· οὐ γὰρ τῆς φύσεως ἦν τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ κατόρθωμα. Κρείσων ἀνὴρ μακρόθυμος ἰσχυροῦ. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰσχυρόν, ὡς μακροθυμία· παρ' οὐδενὸς οὐδὲν πάσχει δεινόν· ἀπαθὴς ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Καίτοι νομίζουσί τινες ἐν πολέμοις, ὀργῆς δεῖν, τότε δὲ μάλιστα δεῖ κρατεῖν τῶν παθῶν. Οὐ χερσὶ γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ σοφία τὸ πλεόν ἀνύεται. Ἡ οὕτως· Ὁ στρατηγὸς πόλιν ἔλων, ἄρπαγμα διέθηκεν ὡς ἡβουλήθη· ὁ δὲ τῶν παθῶν ἠνίοχος, ὑποτάττει ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν ζωῇ. Εἰς κόλπους ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκους. Κόλπον τὸ ἡγεμονικόν φησιν ἢ Γραφή· ὡς τό· Ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται. Ἐξ οὗ γὰρ ἡ κίνησις, εἰς αὐτὸ καὶ ἡ τιμωρία· εἰ δὲ ἔστι καὶ κόλπος ψεκτός, τὴν ἀγνωσίαν δηλοῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ΄.

Κρείσων ψωμὸς μεθ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ, κ. τ. λ. Τοῦ ἄνωθεν ἄρτου μερικὴ γνῶσις ἀμείνων, εἰρήνην παρέχουσα μετὰ τέρψεως, ἢ τὸ πλουτεῖν ἐν γνώσει ψευδωνύμων δογμάτων. Οἰκέτης νοήμων κρατῆσει δεσποτῶν ἀφρόνων. Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἔσται, καὶ ὡς ἀδελφός. Ἡ ὅτι ὡς πατὴρ αὐτῶν δυνήσεται εἶναι δεσπότης, οὐχ ὡς δεσπότης μόνον. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐξ ἔθνων λαοῦ, ὡς δοῦλος ὢν, Χριστὸς γὰρ αὐτὸν ἐξηγόρασε, τῶν εὐγενῶν καὶ δεσποτῶν Ἰουδαίων ἐκράτησεν. Ὡσπερ δοκιμάζεται 64.713 ἐν καμίνῳ ἄργυρος καὶ χρυσός. [ξοδ. φ. 73 β.] Δι' ἀρετῆς ἀνάδειξιν, οἱ δίκαιοι προσομιλοῦσι τοῖς λυπηροῖς, καὶ διὰ κάθαρσιν τελείαν. Κακὸς ὑπακούει γλώσσης παρανόμων. Οὐκ ἄρα τὸ φθέγγασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπακούειν, παρανομίας καὶ πονηρίας ἐσχάτης. Ὁ καταγελῶν πτωχοῦ, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. [ιβιδ.] Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε πτωχὸν αὐτόν. Τίς δὲ οὕτως ὠμὸς, τίς οὕτως ἀπάνθρωπος, ὃς ἠνίκα κάμπτεσθαι δέει, τότε γελᾷ; Ἄρα καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνός ἐστι τῇ τιμωρίᾳ· καὶ τοι ἀπόλλυται ὡς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην καὶ σοφὴν διοίκησιν ἀμαρτάνων. Ὁ δὲ ἐπιχαίρων ἀπολλυμένῳ, οὐκ ἄθωωθήσεται. Εἴτε τῷ ἐκπεσόντι θείας

γνώσεως, είτε τῷ ἀποθνήσκοντι. Στέφανος γερόντων τέκνα τέκνων.

Πάλιν τὰ φυσικά δεικνύς, ὅτι ἀρετῆς ἐστὶ τῶν πατέρων τοῦτο, οὐχ ἀπλῶς τὰ τέκνα, ἀλλὰ τὰ χρηστά. Τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· τοῦ δὲ ἀπίστου, οὐδὲ ὀβολός. Ὁ πιστὸς μὴ σπεύδων ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ, ὡς πάντα ἔχων ἐστίν· ὁ δὲ περὶ ταῦτα σπεύδων, ὡς μηδὲν ἔχων ἐστίν. Μισθὸς χαρίτων, ἡ παιδεία τοῖς χρωμένοις. [ξοδ. φ. 73 β.] Ἡ ἠθικὴ παιδευσίς, μισθὸς ἀρετῶν· τοῦτο γὰρ τῶν χαρίτων. Ὁ τοίνυν κατορθῶν τὰς ἀρετὰς ἦθει πεπαιδευμένω, αὐτὴν ἔξει τέλος τὴν παιδευσίν. Ἡ ὁ προηρημένος τὴν ἀρετὴν, μισθὸν καὶ χάριν ἐκ Θεοῦ, τὴν τούτων ἔχει κατόρθωσιν. Ὅπου γὰρ ἡ ἐπιστροφή αὐτῆς, ἐκεῖ καὶ ἡ εὐωδία. Ὅς κρύπτει ἀδικήματα, ζητεῖ φιλίαν. Τὸ φιλίαν ποιοῦν ἐστὶ, τὸ μὴ ἐκπομπεύειν ἡμᾶς μηδὲ δημοσιεύειν τὰ ἀμαρτήματα. Ὁ γὰρ διὰ τῶν ἀρετῶν κρύπτων τὰς κακίας, φίλος γίνεται Θεῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνθρώπους ὄντας οὐκ ἔνι μὴ ἀμαρτάνειν, ἑτέραν ὁδὸν ἔδωκε δι' ἧς τὰ ἀμαρτήματα λύσομεν, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀναιρήσομεν βλάβην. Ἡ διὰ μετανοίας ὁ κρύψας τὰ ἄδικα, ζητεῖ φιλίαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Ἴνα τί ὑπῆρξε χρήματα ἄφρονι; [ξοδ. φ. 74 β.] Οὐκ ἄρα καλὸν ὁ πλοῦτος, σοφίας μὴ οὔσης· ὡσπερ εἶ τις ἵππον ἔχων, ἠνιοχεύειν οὐκ ἐπιστάμενος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐγκαλοῦντός ἐστιν, ἀλλ' ἀπάγοντος τῆς σπουδῆς. Τίνος ἔνεκεν σπουδάξεις; δέον ἐκεῖνο πρότερον κτήσασθαι, ὥστε εἰδέναι ὡς δέον αὐτοῖς χρήσασθαι.

Ὅσπερ ἂν τις ἰδὼν τινὰ πλοῖον κατασκευάζοντα λέγη· Διὰ τί τόδε τὸ πλοῖον; οὐκ ἐγκαλοῦντος ἐστίν. Εἰς πάντα καιρὸν φίλος ὑπαρχέτω σοι. Τουτέστιν οὐκ ἐν εὐφροσύνῃ μόνον ἐπιτήδειος, ἀλλὰ καὶ ἐν θλίψει, καὶ ἐν ἰλαροῖς, καὶ ἐν δυσχερέσει· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἢ ἄλλο. Ἡ τοῦτο φησὶν· Εἰ ποιεῖς φίλους, τοιούτους ποιήσαι, ὡς εἰς πάντα καιρὸν ὑπάρχειν. Ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν· τούτου γὰρ χάριν γεννῶνται. [ξοδ. φ. 75 α.] Οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως δεῖ μόνης τὸν ἀδελφὸν δοκιμάζειν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς διαγωγῆς, καὶ τοῦ παρεστάναι μὲν 64.716 ριάκις. Διὰ τοῦτο γὰρ γεννῶνται, φησὶν, ἵνα κοινωνήσωσί σοι συμφορᾶς· ὥστε ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν, οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἐπάξιός. Οἱ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος κοινωνοὶ, ἀνάγκαις τοῦ ὁμογενοῦς ἀντιλαμβανέσθωσαν. Ἀνὴρ ἄφρων ἐπικροτεῖ καὶ ἐπιχαίρει ἑαυτῷ· ὡς καὶ ὁ ἐγγυώμενος ἐγγύῃ τὸν ἑαυτοῦ φίλον. [ξοδ. φ. 75 β.] Ὁ ἑτέρω ἐπιχαίρων, ἑαυτῷ ἐπιχαίρει· χαλεπώτερον τὸν δικαστὴν ποιεῖ. Καὶ τούτου μειζόνως ὁ ἐγγυώμενος. Ὅρᾳς; Οὐχ ἀπλῶς φησὶν, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοῦ φίλους, οὐ τοὺς ἐχθρούς. Τίνος δὲ ἔνεκεν παρακελεύεται; Οὕτω ἦσαν ἱκανοὶ ἀκούειν, ὅτι καὶ τοὺς ἐχθρούς ἀγαπᾶν δεῖ· ἵν' οὖν μὴ παράβασις ἦ τοῦ νόμου, ἐν τῇ φιλίᾳ μετρεῖ τὸ πρᾶγμα. Ὁ δὲ σκληροκάρδιος οὐ συναντᾷ ἀγαθοῖς. Διὰ τί; Ὡς μέλλων συσκιάζειν αὐτοῦ τὰ δεινά. Ἀνὴρ εὐμετάβολος γλώσση. Ὡστε κακὸν τὸ μὴ πεπηγέσθαι, μῆδε ἐστηρίχθαι. Οὐκ εὐφραίνεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ ἀπαιδευτῷ. Τί οὖν; Οὐχ ὀρώμεν πολλοὺς εὐφραينوμένους; Οὐχί. Οὐκ ἔχει τὸ πρᾶγμα φύσιν. Οὐδὲν ἄρα φύσις, ἀλλ' ἡ σοφία· εἰ γὰρ υἱὸς οὐκ εὐφραίνει, δηλονότι διὰ τὸ μὴ μετέχειν σοφίας, ὁ δὲ φρόνιμος εὐφραίνει, οὐκ ἄρα τῆς φύσεως. Καρδία εὐφραينوμένη εὐεκτεῖν ποιεῖ. [ξοδ. φ. 76 β.] Πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποιεῖται σπουδὴν· καὶ γὰρ τοῦτο κακία, ἡ βαρυθυμία. Λαμβάνοντος δῶρα ἐν κόλπῳ ἀδίκως οὐ κατευδοῦνται ὁδοί. Ἐν καρδίᾳ νοήματα λαμβάνοντος ἄδικα, οὐ κατευδοῦνται αἱ ὁδοί. Τὰ γὰρ ἐμπαθῆ καὶ αἴσχιστα νοήματα τὰ παρὰ τῶν δαιμόνων ἡμῖν προσφερόμενα, δῶρα ἐκάλεσε. Πρόσωπον συνετὸν ἀνδρὸς σοφοῦ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἄφρονος ἐπ' ἄκρα τῆς γῆς. Ὅρᾳς πῶς ἐκεῖνο δείκνυσι ἐν θυμῷ φυλαττόμενον, τοῦτο δὲ ἐπτοημένον καὶ κεχηνὸς, πάντα περιβλεπόμενον; Ἡ ὅτι ὁ μὲν ὀρᾷ μετὰ συνέσεως, ὁ δὲ μὴ ἀρκούμενος τοῖς ἐν ποσὶ πανταχοῦ τὴν διάνοιαν ρέπει ρεμβόμενος. Οὐ διὰ τοῦτο ἔχομεν ὀφθαλμοὺς, ἵνα πᾶσιν αὐτοῦς τοῖς πονηροῖς

σώμασιν δεικνύωμεν, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς χαλινώσωμεν, ἵνα αὐτοῖς ὄρον θῶμεν καὶ μέτρον· ἐπ' ἄκρα δὲ γῆς, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἄκρα κακία. Ζημιοῦν ἄνδρα δίκαιον, οὐ καλόν. [ξοδ. φ. 76 β.]

Ἐπειδὴ μάλιστα ἐκεῖνοι τοῦτο πάσχουσι· τοῖς δὲ ἄλλοις, δίκαιον οὐ· τὸν δὲ ἄδικον χρήζημιοῦν καὶ σφόδρα. Οὐδὲ ὅσιον ἐπιβουλεύειν δυνάσταις δικαίοις. Ἔστι καὶ δυνάστην εἶναι δίκαιον. Ὅς φεῖδεται ῥῆμα προέσθαι σκληρὸν, ἐπιγνώμων. [ιβιδ.] Ῥῆμα σκληρὸν ὠνόμασε τὸν λογισμὸν τὸν κινουῦντα τὸν θυμὸν, ἢ λόγον τὸν εἰς τοῦτο κινήτικόν. Ἀνοήτῳ ἐπερωτήσαντι σοφίαν, σοφία λογισθήσεται. Ὅταν ἀμαθὴς καὶ ἄπειρος, περὶ σοφῶν λόγων ἐρωτᾷ ἢ πραγμάτων, νομίζεται σοφός, κἂν ἀνόητός τις ἐξ ἀμαθίας γένηται· οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς σοφίαν αὐτῷ λογισθῆναι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ΄.

Ἵδωρ βαθύ, λόγος ἐν καρδίᾳ ἀνδρός· ποταμὸς δὲ ἀναπηδῶν, πηγὴ ζωῆς. [ξοδ. φ. 77 α.] Τὸ βαθύ, ἀντὶ τοῦ, πολὺ· καὶ δύναται πολλάκις καὶ ποταμοὺς ἀνενεγκεῖν ἀνθ' ἑνός· ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι φυλάττει ἑαυτὸν καὶ ἐν βάθει κατέχει. Ὡς γὰρ ἄμετρον ὕδωρ, οὕτως ἐν καρδίᾳ ἀνδρός τοῦ κατὰ Θεὸν λόγος ἀκατάληπτος. Λόγον δὲ νῦν, τὴν γνῶσιν φησιν. Ὁ γὰρ τοιοῦτος τοὺς Ἰησοῦ λόγους ἀκούει, οὗ ἐν τῇ καρδίᾳ γίνεται πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου. Ἀναπηδῶν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀνομβρῶν, ἄρδων τὰ ὑποκείμενα, καὶ εἰς καρποφορίαν προκαλούμενος. Θαυμάσαι πρόσωπον ἀσεβοῦς, οὐ καλόν. [ξοδ. φ. 77. β.] Κἂν ἐν ἀξιώματι ἦ, κἂν πιθανότητι λόγων κρύπτῃ τὸ δίκαιον. Θαυμάζει πρόσωπον ἀσεβοῦς, καὶ ὁ τὴν ἐνυπάρχουσαν τῷ διαβόλῳ κακίαν ἀποδεχόμενος. Χείλη ἄφρονος ἄγουσιν αὐτὸν εἰς κακά· τὸ δὲ στόμα αὐτοῦ τὸ θρασὺ, θάνατον ἐπικαλεῖται. [ιβιδ.] Λογισμοὶ ἄφρονος, καὶ λόγοι ἄγουσιν αὐτὸν εἰς κακὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος. Εἰ δὲ ὁ θάνατος γεννᾶται ἀπὸ θρασύτητος, ἄρα ὁ θάνατος χωρίζει ψυχὴν ἀπὸ τῆς ὄντως ζωῆς.

Ἡ γὰρ θρασύτης ἡμᾶς ὄντως χωρίζει ἀπὸ τοῦ εἰπόντος, ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· καὶ ὡσπερ ἐκ τῆς θρασύτητος γεννᾶται ὁ θάνατος, οὕτως ἐκ τῆς πραύτητος ἡ ζωὴ. Ἀντίκειται γὰρ τῇ θρασύτητι ἡ πραύτης. Ὀκνηροὺς καταβάλλει φόβος· ψυχαὶ δὲ ἀνδρογύνων πεινάσουσιν. Τῶν ὀκνηρῶν καὶ ἀνάνδρων· ψυχαὶ δὲ ἀνδρογύνων τῶν ἐκκεχυμένων, τῶν μαλακῶν. Ὁ μὴ ἰώμενος αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, κ. τ. λ. Ὁ μὴ ἰώμενος ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς παρὰ Χριστοῦ δοθεῖσιν αὐτῷ, ἀδελφός ἐστι τοῦ διαβόλου τοῦ γινώσκοντος τὰς κολάσεις καὶ λυμαιομένου ἑαυτὸν εἰς αὐτάς. Καὶ ὁ Παῦλός φησίν· Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν, ἔσται σκευὸς χρησίμων τῷ Δεσπότη. Ἐκ μεγαλωσύνης ἰσχύος φανερόν τὸ ὄνομα Κυρίου, κ. τ. λ. Τουτέστι δῆλη αὐτοῦ ἡ γνῶσις.

Οὐ χρεια διδασκαλίας, φανερόν τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ Θεοῦ ἢ δύναμις. Καὶ δῆλον κἀντεῦθεν, ἐκ τοῦ τοὺς προστρέχοντας αὐτῷ ὑψοῦν. Ὑπαρξίς πλουσίου ἀνδρός, πόλις ἰσχυρά. [ξοδ. φ. 56 β.] Ὁ λέγει, τοιοῦτον ἔστιν· Οὐκ ἀρκεῖ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν σῶσαι τὸν ἔχοντα, ἀλλὰ δεῖ πόλεως ἰσχυρᾶς καὶ δόξαν ἐχούσης· ἐν γὰρ ἀσφαλείᾳ καθίστησι καὶ ἡ δόξα. Ἡ οὕτως· Ἡ ὑπαρξίς τῶν δικαίων, καὶ πᾶς ὁ θησαυρὸς αὐτῶν, ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἐκεῖ γὰρ θησαυρίζουσι τὰ νῦν ἔργα αὐτῶν. Πρὸ συντριβῆς ὑψοῦται καρδία ἀνδρός. Ὁρᾶς πῶς ἡ δόξα φορτικόν, καὶ καλὸν ἢ συντριβή; Ὡσπερ, φησὶ, τῇ ὑπερηφανίᾳ ἔπεται ἡ συντριβή, οὕτω τῇ ταπεινώσει δόξα· οὐ δυνατόν γὰρ πεσεῖν τὸν μὴ ὑψηλοφρονήσαντα· ἐπεὶ πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Θυμὸν ἀνδρός πρᾶννει θεράπων φρόνιμος· ὀλιγόψυχον δὲ ἄνδρα τίς ὑπόισει; Τοῦτό φησιν, ὅτι θυμοῦ χεῖ 64.720

ρων ή ὀλιγοψυχία. Ἐκεῖνον γάρ καί οἰκέτης, ὁ παρῆρσίαν οὐκ ἔχων ἐξουσίας, δύναται παραμυθίσασθαι· τοῦτον δὲ οὐχί. Ἡ ὡσπερ πάρδαλις ἀπορουμένη λέγεται ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ πέτρα σκανδάλου πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας, οὕτως καὶ ὀλιγόψυχος ἐπὶ τοῖς πλημμελοῦσιν. Δ

ὄμα ἀνθρώπου ἐμπλατύνει αὐτόν. [ξοδ. φ. 79 α.] Ὅτι ἐὰν καὶ οὗτος ἰλαρὸς ἦ πρὸς τὸ διδόναι, καὶ ἐκεῖνος μὴ πρόχειρος ἦ πρὸς τὸ λαβεῖν, οὐδὲν ἔσται δεινόν. Ἡ, οὐ στενοχωρηθήσεται ὁ διδὸνός πένησιν, ὡς εἷς δὲ τῶν δυναστῶν ἔσται. Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία. Προήρπασεν, φησὶν, αὐτοῦ τὴν πράξιν, ὠκείωσατο τὸν δικαστήν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ἄρνησις παροξύνειν εἴωθεν. Οὐ μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἐρεῖ. Ὡστε καὶ τῷ προφθάσαι ὁμολογήσαι, καὶ τῷ μετὰ τοῦ οἰκείου συνειδότες αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι, ὠκείωσατο. Ἀντιλογίας παύει κλῆρος, ἐν δὲ δυνάσταις ὀρίζει πράγματα. Ἡ τοῦτο φησὶν· Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δυνάσταις ἰσχὺν ἔχει τὰ χρήματα. Τοῦτο γὰρ κλῆρος. Ἡ ὅτι καὶ οἱ ἄρχοντες οὐκ ἔχοντες τὸν δικάζοντα, κλήρῳ πείθονται τῷ διακληροῦντι αὐτοῖς τὰ πατρῶα· καὶ τὴν προσδοκωμένην δὲ ἀντιλογίαν ὁ Ματθαίου κλῆρος ἔπαυσε, καὶ δυνατοῖς ἐπέταξε τοῖς ἀποστόλοις. Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὴ· ἰσχύει δὲ ὡσπερ τεθεμελιωμένον βασιλεῖον. [ξοδ. φ. 79 β.] Ὅμοφρονοῦντες οἱ Χριστοῦ μαθηταί, ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὡς μυρίους ἔρκεσιν ἠσφαλισμένον βασιλεῖον ὄχυροὶ ἦσαν· εἷς ὑφ' ἐνὸς βοηθούμενος· ἦσαν γὰρ ὁμοφροσύνη· καὶ τὸ ἕνα ὑφ' ἐνὸς βοηθεῖσθαι, ὄχυρωτέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται. Ἀπὸ καρπῶν στόματος ἀνὴρ ἐμπύμπλησι κοιλίαν. Λόγων αἰσθητῶν μὴ πληροῦντων κοιλίαν, ἀνάγκη τῶν πνευματικῶν τροφῶν τὸ δοχεῖον νοεῖν· ἦν οὐκ ἄνθρωπος ἀπλῶς, ἀλλ' ἀνὴρ πληροῖ. Θάνατος καὶ ζωὴ ἐν χειρὶ γλώσσης. Θάνατος δὲ γλώσσης, ὅτε φθέγγεται τὰ κακὰ, ἀφιεῖσα τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, ζωὴ δὲ πάλιν ὅτε ὀρθὰ προφέρει τὰ δόγματα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ΄.

Πλοῦτος προστίθησι φίλους πολλοὺς. [ξοδ. φ. 80. β.] Ἡ πλούσιον ἐνταῦθα τὸν συνετόν φησι, πένητα δὲ τὸν ἐναντίον. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, συμβαῖνον πράγμα λέγει οὐκ ἐπαινῶν, οὐδὲ ἀποδεχόμενος, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ, ὡς αὐτόθεν ὄντος δήλου. Πολλοὶ θεραπεύουσι πρόσωπα βασιλέων. Ἐνταῦθα παιδεύει, καὶ ἀπάγει τοὺς θεραπευομένους μὴ θεραπεύεσθαι ὑπὸ πονηρῶν. Ὀνειδος δὲ ἐπ' αὐτῷ ἔσται, φησί· κὰν χρήματα δῶ, μόνον θεραπεύει· κὰν ἀργύριον ἐπιδῶ, ἐπονείδιστος ἔσται. Πᾶς ὃς ἀδελφὸν πτωχὸν μισεῖ, καὶ φιλίας μακρὰν ἔσται. Εἰ γὰρ ἐνθα ἡ φύσις ἐκέλευσεν οὐ πείθεται, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' ἄλλων μακρὰν φιλίας. Ὅς δὲ ἐρεθίσει λόγους, οὐ σωθήσεται. [ξοδ. φ. 81 α.] Οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἐρεθίζουσι τὴν ψυχὴν πρὸς πᾶν εἶδος κακίας, τοῦ 64.721 μὴ σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Ὁ κτώμενος φρόνησιν, ἀγαπᾷ ἑαυτόν.

Ὁ κτώμενος φρόνησιν, ἀγαπᾷσθαι ἑαυτόν ποιεῖ ὑπὸ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων. Ὅς δὲ φυλάσσει εἰς τέλος τὴν φρόνησιν, εὐρήσει ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· καθά φησι Παῦλος. Οὐδεὶς γὰρ ἐγκληθήσεται ἀγαθός, μὴ εὐρῶν ταῦτα ἀγαθὰ. Ἐλεήμων ἀνὴρ, μακρόθυμος, τὸ δὲ καύχημα αὐτοῦ ἐπέρχεται παρανόμοις. [ξοδ. φ. 84 β.] Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι μακροθυμοῦντος, καυχῶνται οἱ παράνομοι· ἢ ὅτι καθ' ἑαυτῶν καυχῶνται οὗτοι· οὐδενὸς γὰρ ἐτέρου ἔστιν κατακαυχᾶσθαι, ἢ τῶν παρανόμων τοῦ μακροθύμου. Τῷ θέλειν γὰρ παράκειται ἐνεργεῖν. Οὐχ ἀγναὶ εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἐταίρας. [ιβιδ.] Ἀπὸ κακῆς αἰτίας οὐ δέχεται προσφορά· καὶ ψυχῆς ἀκαθάρτου ἢ κατάστασις,

ἀπρόσδεκτος· Παρὰ Κυρίου ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρί. [ξοδ. φ. 82 α.] Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ καταστῆσαι τὸν γάμον· πολλῶ γὰρ μείζον τοῦτο ἐκείνου, χρημάτων λέγω· ἢ αὐτὸν τὸν γάμον φησὶ καὶ τὸ πρᾶγμα, ἢ μέγα δεῖξαι βουλόμενος τὸ γυναικὸς ἐπιτυχεῖν ἀγαθῆς. Ὅς φυλάσσει ἐντολήν. Ἐπειδὴ ἐπὶ μαρτύρων οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐδόθησαν αἱ ἐντολαί, λέγονται μαρτύρια. Διὸ καὶ ὁ δεξάμενος αὐτὰ νοῦς, ὀνομάζεται μάρτυς, ὅστις ψευδάμενος αὐτὰ, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται. Δανεῖζει Θεῶ ὁ ἐλεῶν πτωχόν. [ιβιδ.] Κἂν γὰρ μὴ εὐθέως ἀπολάβῃς, μὴ θορυβοῦ.

Ὅσον ἀναβάλλεται, τοσοῦτον τὸν τόκον αὔξει· κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ, οἶον ἐὰν πολὺ ἦ, πολὺ· ἐὰν ὀλίγον, ὀλίγον. Τὸ δὲ πολὺ καὶ ὀλίγον, οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ὀρίζεται. Ἡ Θεῶ δανεῖζει ὡς οἰκειουμένου Θεοῦ τὰ εἰς ἐκείνον διδόμενα. Κατὰ δὲ τὸ δόμα, οἶον κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· οὐ γὰρ τὰ διδόμενα, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν· Κακόφρων ἀνὴρ πολλὰ ζημιωθήσεται. Ζημιωθήσεται αἴσθησιν καὶ γνῶσιν. Ὁ δὲ τῆς κακίας ἐτέροις μεταδιδούς, καὶ τὴν φυσικὴν παρὰ Θεοῦ ἔννοιαν ζημιωθῆ, εἰς ἀλογίαν καταπεσών. Ἄκουε, υἱὲ, παιδείαν πατρός σου, ἵνα σοφὸς γένη ἐπ' ἐσχάτων σου. [ξοδ. φ. 82 β.] Πατέρα ἐνταῦθα τὸν Θεόν φησὶ· παιδείαν δὲ τὴν πρὸς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ πολιτείαν καὶ ἐπίγνωσιν δηλοῖ. Τὸ δὲ, ἐπ' ἐσχάτων, οὐ τὸν χρόνον σημαίνει, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς καθαρότητα. Καρπὸς ἀνδρὸς ἐλεημοσύνη. [ξοδ. φ. 83 α.] Πρακτικὴν ἀρετὴν ἔχειν μόνην ἄμεινον, ἢ γνῶσιν ἐψευσμένην. Αὐλισθήσεται ἐν τόποις. Τουτέστι περιῶν πανταχοῦ, τοιοῦτον ἔξει τόπον. Ὁ ἐγκρύπτων εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ χεῖρας ἀδίκως. Τουτέστιν ὁ ἀρπάζων καὶ κλέπτων, ἄκαρπος ἔσται· ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ ὀρθῶς βιούς, κρύπτει ἐν τῇ ψυχῇ αὐ 64.724 τοῦ τὰς χεῖρας ἀδίκως.

Αἱ γὰρ πρακτικαὶ ἀρεταὶ χειρῶν ἔχουσι λόγον, τὸν ἄρτον τῷ στόματι ἡμῶν προσφέρουσαι τὸν ἀπ' οὐρανῶν· οὐ δύναται οὖν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν, οὔτε ὠφελῆθῆναι ὀκνηρὸς ὢν. Ἐὰν δὲ ἐλέγχῃς ἄνδρα φρόνιμον. Ἐλέγχει δὲ τις φρόνιμον ἢ ἐπιτιμῶν, ἢ τῶν λόγων προσφέρων τὰς ἀποδείξεις. Οὐδὲ τῷ στόματι οὐ μὴ προσενείκη αὐτάς. Ὅρα αὐτοῦ τοῦ σχήματος τὸ ἀκαταγέλαστον. Ὁ ἀτιμάζων πατέρα, ἐπονείδιστος ἔσται. [ιβιδ.] Ἀκαθάρτους ἐν ψυχῇ γεννᾷ λογισμοὺς, ὁ μὴ τὰς ἐντολάς τηρῶν τοῦ ἐπὶ πάντων πατρός, ἀλλ' ἀπολιπὼν ἑαυτὸν ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἐγγυῶμενος παῖδα ἄφρονα, καθυβρίσει δικαίωμα· τὴν ἐγγύην δικαίωμα καλῶν, ἢ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτήν· ἢ ἀντὶ τοῦ, εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ἐμπαροινεῖ. Στόμα δὲ ἀσεβῶν καταπίεται κρίσεις. Εἰσὶ γὰρ αὐτοκατάκριτοι μὴ ἔχοντες ἀπολογίαν δι' ἣν ἡμαρτον· καταπίνουσι κρίσεις καὶ οἱ φάσκοντες μὴ εἶναι κρίσιν.

ΚΕΦΑΛ. Κ΄.

Μέγα ὁ ἄνθρωπος, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 44 α.] Μέγα ὁ ἄνθρωπος καθ' ὃ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐγένετο· εἰ δὲ προσλάβῃ τὸ πρακτικόν, ἐν ᾧ τὸ ἐλεεῖν, ἀνὴρ τίμιος γίνεται· τὸν δὲ ἐν πίστει καὶ ἐπιστήμῃ τοῦτο ποιοῦντα, ἔργον εὐρεῖν. Μακαρίου τοὺς παῖδας αὐτοῦ καταλείψει. [ξοδ. φ. 84 β.] Ὁ φυλάσσω τὰ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια, τοὺς ἀκούοντας αὐτοῦ καὶ ἑαυτὸν σώσει. Τίς καυχῆσεται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; Διττὴ ἢ κακία ἀπεναντίας τῇ ἀρετῇ· ἢς ἢ μὲν, θεωρητικὴ, ἢ δὲ πρακτικὴ· τὸ δὲ τίς, ἐπὶ τοῦ σπανίου· σπάνιον γὰρ εὐρεῖν τινα πράξει καὶ θεωρίᾳ καθαρόν. Σημαίνει καὶ τὸ ἀδύνατον· ὡς ἐν τῷ, Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Σημαίνει καὶ πεῦσιν· Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Δηλοῖ καὶ τὸ ἄτομον· ὡς τό· Ἄνθρωπός τις ἦν εὐγενής. –

Στάθμιον μέγα καὶ μικρόν. [ξοδ. φ. 85 β.] Διάθεσις δολερὰ, λόγον ἔχουσα χρηστὸν, καὶ πρᾶξιν ἀκάθαρτον. Ἦ παντὸς πράγματος ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις.

Παρὰ Κυρίου εὐθύνεται τὰ διαβήματα ἀνδρί. [ιβιδ.] Οὐ δύναται θνητὸς, τουτέστιν ἁμαρτωλὸς, ἐννοῆσαι τὰς ὁδοὺς Κυρίου· ἐπειδὴ θνητὸς ὢν, οὐ συναπέθανε καὶ συνέζησε τῷ Χριστῷ. Πρὸς γὰρ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τοῦ πορευθῆναι, παρὰ Κυρίου εὐθύνεται τὰ διαβήματα ἀνθρώπου. Φῶς Κυρίου, πνοὴ ἀνθρώπων, καὶ λύχνος ὃς ἐρευνᾷ ταμιεῖα κοιλίας. [ξοδ. φ. 86 α.] Τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ σκοτεινὸν ἔνδον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἡ ἐρευνωμένη αὐτῷ, φῶς ἐστὶ τῷ Θεῷ, ὡσπερ ἂν εἰ αὐτὴ παραφανεῖ καὶ ἄπτοι λύχνον. Τὸ τοῦ Κυρίου φῶς, ζωῆς αἴτιον τοῖς λογικοῖς· Ἡ ζωὴ γὰρ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἐξῆς ἐμπνεύσας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς, ἐποίησεν αὐτὸν εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὧ φωτὶ κατάλληλος λύχνος ἐρευνᾷ τὰς κεκρυμμένας νόσους, φωτίζων. Λύχνος δὲ καὶ ὁ νόμος, 64.725 παιδαγωγὸς ἡμῶν γενόμενος εἰς Χριστόν. Ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια περικυκλώσουσιν ἐν δικαιοσύνῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ὅπου γὰρ ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, οὐδὲν ἄδικον.

Ὁ ταύτας οὖν ἔχων, φυλάττεται ὑπ' αὐτῶν. Κόσμος νεανίας, σοφία, Καὶ ποία οὖν δόξα τῆς φύσεως ἔστι; Ποῖος δὲ πρεσβύτερος τοῦτο οὐκ ἔχει; Ἦ τοῦτο φησιν· Ὡσπερ τοῦτον ἡ πολιά ποιεῖ αἰδέσιμον, οὕτως ἐκείνους ἡ σοφία. Ὑπόπια καὶ συντρίμματα συναντᾷ κακοῖς. Οὐχὶ τὴν ὄψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν πλήττονται οἱ κακοί· αὐτὴ μὲν γὰρ καὶ θεραπευθῆναι δύναται, ἐκείνη δὲ οὐχί. Ἐν γὰρ τοῖς ταμιείοις ἐστίν. Ἦ ὅτι καθάπτονται αὐτῶν αἱ τιμωρίαι μέχρι βάθους ψυχῆς· τοῦτο γὰρ ταμιεῖα κοιλίας. Ἐξεις δὲ νῦν μοχθηραὶ, ταμιεῖα· καὶ διὰ γνώμην γὰρ κολαστέος ὁ φαῦλος.

ΚΕΦ. ΚΑ΄.

Ὡσπερ ὄρμη ὕδατος, οὕτως καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ. [ξοδ. φ. 86 β.] Ἐπεὶ πολλὰ περὶ βασιλέων διελέχθη, δείκνυται τὸν ἐκείνων ἰσχυρότερον, ὡς εὐκόλον αὐτῷ περιτρέπειν οὗ ἂν βούληται, ὡσπερ ὄρμη ὕδατος περιάγει πανταχοῦ· καίτοι οὐδεὶς ἂν αὐτὸν ἐκκλίνειε διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος. Ἦ οὕτως· Τὴν ἐν χειρὶ Θεοῦ καρδίαν, τουτέστι τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοῦ ἀναστρεφομένην, οὐκ ἔστι δυνατὸν ἐπισχεῖν· εἰς οὐδὲν γὰρ νεύων κακὸν, κατευθύνεται ἢ ἂν θέλη Θεὸς, ὡσπερ ὄρμη ὕδατος πανταχοῦ εὐοδοῦται. Κρεῖσσον οἰκεῖν ἐπὶ γωνίας ὑπαίθρου, ἢ ἐν κεκονιαμένοις μετὰ ἀδικίας. [ξοδ. φ. 87 α.] Ὑπαίθρος γωνία, πρᾶξις κρυφία, θεωρίας ἀπτομένη, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φωτίζεται. Οἶκος δὲ κεκονιαμένος, κακία ἀρετὴν ὑποκρινόμενη. Ζημιουμένου ἀκολάστου, πανουργότερος γίνεται ὁ ἄκακος. Τιμωρουμένων κακῶν σωφρονίζεται ὁ ἀμαθὴς καὶ νήπιος. Οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ νίπτεται τὰς χεῖρας· τὰς πράξεις αὐτοῦ τῇ ἐκείνου τιμωρίᾳ καθαίρων. Οὕτως καὶ αἱ πόρνοι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀχαάβ. Ἐν συναγωγῇ γιγάντων ἀναπαύεται. [ξοδ. φ. 88 α.]

Γίγαντας οἶδεν ἡ Γραφὴ τοὺς πονηροὺς καλεῖν, τοὺς φαύλους, τοὺς θρασεῖς, τοὺς θεομάχους· μετ' ἐκείνων ἀριθμηθήσεται, φησιν. Ἦ οὕτως· Ὁ σφαλλόμενος περὶ τὴν τοῦ κτίσαντος Θεοῦ δικαιοσύνην, ἐν συναγωγῇ τῶν θεομάχων ἀναπαύσεται. Συναγωγὴ δὲ, ἡ κακία καὶ ἡ ἀγνωσία· Ὅς φυλάσσει τὸ στόμα αὐτοῦ, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 89 α.] Εἰ ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον φυλάσσει νόμον, ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον οὐδὲν κακὸν

εργάζεται· Ὁς μνησικακεῖ, παράνομος. Ὁ μεμνημένος τῶν ἀμαρτημάτων, μισεῖ τὸν πλησίον. Οὐκοῦν παράνομος. Ἄνῆρ ὑπήκοος φυλασσόμενος λαλήσει. [ξοδ. φ. 89 β.] Τουτέστι κἂν ὑπήκοος ᾖ, φυλάσσεται δὲ, δυνήσεται μετέχειν παρῤῥησίας. Ἡ οὕτως Παρανομοῦντος τοῦ ψευδομάρτυρος, ὁ τῷ νόμῳ καταπειθῆς φυλασσόμενος λαλήσει· Ἀσεβῆς ἀνὴρ ἀναιδῶς ὑφίσταται προσώπῳ. Ἀμαρτάνων γὰρ εἰς 64.728 Θεὸν, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀναίδειαν τῷ προσώπῳ δηλοῖ, μηδὲν ἔχων εὐλαβὲς ἢ κατεσταλμένον· ὁ δὲ εὐθῆς, κατ' εἰκόνα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· Ἴππος ἐτοιμάζεται εἰς ἡμέραν πολέμου· Ἴππον λεκτέον τὸν προφορικὸν λόγον, ὃν ἐτοιμαστέον πρὸς τὰς αἰρέσεις. Τὸ εἰς ἡμᾶς γὰρ ἦκον ποιήσαντες, νίκην παρὰ Θεοῦ χορηγούμεθα, τοῦ ἀπολλύντος τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν· ἢ ἵππον, τὸν νοῦν· κατὰ τό· Ἐπιβῆση ἐπὶ τοὺς ἵππους σου. ΚΕΦ. ΚΒ'. Νίκην καὶ τιμὴν περιποιεῖται ὁ δῶρα δούς. [ξοδ. φ. 91 α.] Δῶρα τοῦ ἀνθρώπου τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς ὀνομάζει, δι' ὧν νικῶν τὸν διάβολον, τίμιον ἑαυτὸν παρέχει τῷ Θεῷ, καὶ ἀφαιρεῖται τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν κτησαμένων αὐτὴν δαιμόνων. Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου διατηροῦσι αἴσθησιν; [ξοδ. φ. 91 β.]

Ἐπὶ τίνα γὰρ, φησὶν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; –Φαυλίζει δὲ λόγους παράνομος. Ὅραξ ὅτι ἐκείνων ἔστι καὶ τῆς προνοίας κατηγορεῖν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, οὐκ ἐθελόντων ἐμμένειν τοῖς νόμοις; Εἰ γὰρ σοφῶς πάντα ὁ Θεὸς διοικεῖ, τοῦτο γὰρ ἐστίν, οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου τηροῦσιν αἴσθησιν, αἴσθησιν δὲ τὴν κατὰ νόμον ἀγωγὴν, καὶ τὴν κατὰ λόγον ζωὴν, πῶς τινὲς γενεαλογοῦσιν, ἐπειδὴ παράνομοί εἰσιν; –Ὅρα πῶς παιδεύει τοὺς ἄρχοντας τὸ πλεον τῆς ἀρχῆς, μήτε ἐν τοῖς ὑπακούουσιν, μήτε ἐν φόβῳ μήτε ἐν τιμωρίαις τίθεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν οἰκείων λόγων δυνάμει καὶ συνέσει. Εἶτα οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον αὐτοὺς ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς προνοίας τῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ σὺ δὲ ἀπόγραψαι αὐτὰ σεαυτῷ τρισσῶς. [ξοδ. φ. 93 β.] Τὰ παρ' ἐμοῦ σοι λεγόμενα, φησὶν ἡ Σοφία, τρισσῶς ἀπόγραψαι ἐν τῷ πλάτει τῆς καρδίας σου· ὡσπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος συνέστηκεν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος, οὕτως καὶ ἡ Γραφή τοῦ σώματος τῆς λέξεως, ἀφ' ἧς ὁ ἀπλούστερος ὠφελεῖται· ἥτις λέγεται πρόχειρος ἐκδοχή. Ἐκ ψυχῆς, τῆς ἀναγωγῆς, ἧς ἀκούει ὁ ἐπὶ ποσὸν ἀναβεβηκῶς· ἐκ πνεύματος, τῆς ὑψηλοτέρας καὶ πνευματικῆς θεωρίας, ἣν οἱ τέλει νοοῦσι τε καὶ λέγουσιν· οἷον ἐπὶ τῆς ὄνου τῆς εἰς ἀντικρὺ κώμην δεδεμένης, ἣ ἐπεκάθισεν ὁ Σωτὴρ, πρῶτον μὲν ἀπογράφου τὸ ῥητὸν, εἶτα τὴν ἀναγωγὴν, ὅτι τῷ κτηνώδει τρόπῳ ἐπιβάς ὁ λόγος, λογικῶς αὐτὸν κινεῖσθαι παρασκευάζει. Εἶτα κατὰ πνευματικὴν θεωρίαν, τὴν ἀνθρωπότητα νόει, παραλαμβανομένην ἐκ τοῦ κατ' ἀντικρὺ τόπου τοῦ παραδείσου, ἵνα ἀγαλματοφοροῦσα εἰς τὸν παράδεισον εἰσέλθῃ. Μὴ ἀποβιάζου πένητα. [ξοδ. φ. 94 β.]

Δεῖ μηδένα πένητα ἢ πτωχὸν ἢ ἀσθενῆ ἀποβιάζεσθαι ἢ ἀτιμάζειν. Ὁ γὰρ Κύριος ἐκζητεῖ ταῦτα πάντα, καὶ κρίνας δικαίως ἀνταποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ὁ γὰρ μὴ θλίψας, ἢ ἀδικήσας, ἢ λόγοις ἀτιμάσας τοὺς προειρημένους, ἑαυτὸν ἐρρύσατο αἰωνίων κολάσεων, καὶ ἄσυλον ἐφύ 64.729 λαξε τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. Μὴ δίδου σεαυτὸν εἰς ἐγγύην. [ξοδ. φ. 95 α.] Μὴ ἀπερισκέπτως ἐγγυῶ· ἦτοι μὴ ἀναδέχου πράξεις ἀλλοτρίας, μὴ εὐρεθῇ τί σοι ὦν ἐμαρτύρησας, πάντως ἐπὶ σὲ ἢ τοῦ τοιοῦτου χρέους ἀπότισις μεταβήσεται, ἀδυνάτως ἔχοντα πρὸς ἀπότισιν, οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ἄλλου ἀγαθός, ἀλλ' ἑαυτῷ. Λήψονται τὸ στρῶμα τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς σου. Ἀφαιρεθῆση τὴν σκέπυσαν ἐλπίδα τὰς δυνάμεις σου, ὥστε αὐτὰς γυμνωθῆναι· πλευραὶ γὰρ δυνάμεις. –Ὅρη Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ· οἱ ποτε δυνατοὶ παρὰ τῷ ψυχρῷ διαβόλῳ, νῦν ὄρη Σιών ἐγένοντο, οἱ ἄγιοι δηλονότι.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ΄.

Ἐὰν καθίσῃς δειπνεῖν ἐπὶ τραπέζης δυνάστου, νοητῶς νόει τὰ παρατιθέμενά σοι. [ξοδ. φ. 96 α.] Ὁ Χριστός ἐστὶν ὄντως δυνάστης· αὐτοῦ δὲ τράπεζα καὶ ἐδέσματα, τὰ ῥήματα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐκάθισε δὲ δειπνεῖν πᾶς Χριστιανὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ· ὁ οὖν νοητῶς νοῶν, ἄπερ ὁ Ἰησοῦς ἔργοις καὶ λόγοις ἐδίδαξεν, ἐπιβάλλει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τουτέστιν ἄρχεται ἔργοις δεικνύειν ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, γινόμενος ταπεινός, καὶ πρᾶος, καὶ ἀγαπῶν πάντας, καὶ ὑπομένων θλίψεις. Ὁ δὲ μὴ ποιῶν ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς τὰ τοῦ βίου τερπνὰ κεκηνῶς, μὴ ἐπιθυμῶν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· οὐ γὰρ ἐπιτεύξεται αὐτῶν. Ταῦτα γὰρ τὰ τοῦ αἰῶνος τερπνὰ, ἔχεται ψευδοῦς ζωῆς· ἦν οἱ ἀγαπῶντες, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν οὐκ ἀπολαύσουσιν. Μὴ συνδείπνει ἀνδρὶ βασκάνω. [ξοδ. φ. 97 α.]

Τοῦτό φησιν, ὅτι Οὐχ ἡδέως ἐσθίει τοῖς σοῖς βασκαίνων· ἢ ὅτι Οὐχ ἔξει χάριν τοῖς σιτίοις σου, ἀλλὰ καὶ ἀχαριστήσῃ· ἢ ὅτι Οὐ πρότερον ἀποστήσεται, ἕως ἂν αὐτὰ ἐμέσῃ. Ὅν τρόπον γὰρ εἴ τις καταπίοι τρίχα. Τουτέστιν ὥσπερ ὁ ἐμῶν, ἢ ὁ καταπίνων τρίχα, οὕτως οὐδὲ αὐτὸς ἐκεῖνος αἰσθήσεται τούτων. Καὶ ἐν διατρίψει λόγων τὰ σὰ χεῖλη πρὸς τὰ ἐμὰ χεῖλη. [ξοδ. φ. 97 β.] Ὅταν γὰρ συνετὴ ἢ διάλεξις ἦ, πολλὴν αὐτὴν ἀνάγκη γενέσθαι καὶ μακρὰν, ἅτε κόρον οὐκ ἔχουσαν. Πίθος γὰρ τετρημένος ἐστὶν ἀλλότριος οἶκος. [ξοδ. φ. 99 α.] Οὐ ῥάδιον ἀνιμήσασθαι πρὸς τοὺς βεβλημένους λοιπόν· ἀλλὰ βαλεῖν μὲν ἐστὶν εὐχερὲς, ἐκβαλεῖν δὲ οὐκέτι. Καὶ ὁ πίνων δὲ ἐκ τῶν ἑτεροδόξων ὑδάτων, πνίγεται· στενὰ γὰρ ὄντα φρέατα, δι' ἀπάτης καὶ ψεύδους ἑαυτοὺς ἀποπνίγουσιν.

Μὴ μεθύσκετε ἐν οἴνοις, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 99 β.] Ἐν οἴνω δὲ τῷ τε αἰσθητῷ μὴ μεθύσκεσθε, καὶ τῷ ἀπὸ τῆς Σοδομίτιδος ἀμπέλου. Προσέχετε μὴ πείσεσθε τὰ τῶν Σοδόμων· ἀλλὰ ὁμιλεῖτε τοῖς νῦν οὖσι δικαίοις, ἢ τοῖς τῶν παλαιῶν λόγοις· καὶ ἐντυγχάνετε ταῖς Γραφαῖς ταῖς ἐχούσαις τοὺς τῶν δικαίων βίους. Τὸ δὲ ἐν περιπάτοις ὁμιλεῖτε, τουτέστι δεῖν τὰς αὐτὰς ἐννοίας ἀνακυκλοῦν τε καὶ ἐπὶ τὴν τούτων αὐτῶν ἐξέτασιν ἐπιστρέφειν καὶ βαδίζειν, εἰ οἷόν τέ ἐστιν εἰπεῖν. Ἐὰν γὰρ εἰς τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια δῶ τοὺς ὀφθαλμούς σου. [ξοδ. φ. 99 β.] 64.732 Φιάλας κατὰ δianoian καὶ ποτήρια τὰ δυσσεβῆ λέγει δόγματα, τὰ μεθύσκοντα τὸν νοῦν· ἢ τὰς διαφόρους ἐπιθυμίας· ἢ ἑτεροδόξους διδασκαλίας. Ὁ οὖν ψευδοδιδασκούμενος γυμνοῦται τῆς ἀληθείας· καὶ τελευταῖον τεθνήσκει τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον. Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὅταν ἴδωσιν ἄλλοτριαν, τὸ στόμα σου τότε λαλήσει σκολιά. [ξοδ. φ. 100 α.] Οὐ μόνον περὶ πόρνῃς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Ὅταν γὰρ νοῦς πρὸς τὴν κακὴν πρᾶξιν ὀρμήσῃ, τότε ἡ καρδία, ὃ λέγει στόμα, μελετᾷ σκολιά· τότε γὰρ ἔσται ὡς ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, ὑπὸ τῆς ἄλμης τῶν πολλῶν λογισμῶν πνιγόμενος. Καὶ ὡς κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι, ὑπὸ τῶν τῆς κακῆς ἐπιθυμίας κυμάτων ὠθούμενος, πρὸς τὴν πονηρὰν πρᾶξιν ἀγωνιᾷ. Ἐρεῖς δέ· Τύπτουσί με, καὶ οὐκ ἐπόνεσα. Ὅρας τὸν χειμῶνα ἡρμένον;

Οὐδὲν γὰρ γινόμενον πλέον ὁ τοιαῦτα ἐγκαλῶν ζητεῖ. Πότε ὄρθρος ἔσται, ὄρας εὐθὲς ἐκ προοιμίων τῆς ἡμέρας αὐτὸν ἐπιγινόμενον πρὸς πότον. Καὶ τὸν καιρὸν τῆς τῶν ἀναγκαίων ἐργασίας, ὃν πάντες ποιοῦνται προοίμιον σπουδῆς, τοῦτον οὗτος ἔχει τῶν ἐπιθυμιῶν· οὐκ ἄρα μέθη καὶ τριβὴ πενίας ποιητικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματι περιβάλλειν χαλεπῶ καὶ ἀνιάτῳ, καὶ οὐκ ἔχοντι διόρθωσιν. Καὶ τὸ πρὸς πληγὰς καὶ

πρὸς γέλωτα ἀνέκδοτον εἶναι ὅσον κακόν. Καὶ κατακείσῃ ὡπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, κ. τ. λ. [ιβιδ.] Τουτέστιν ὅτε τὰ σὰ ἀλωθῆ ἀμηχανία λοιπὸν, καὶ οὐδεμία διόρθωσις. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, τῆς τέχνης, τοῦ χειμῶνος ἐπικρατοῦντος;

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ΄.

Μετὰ σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 100 β.] Σοφίαν καὶ σύνεσιν καὶ αἴσθησιν, τὸν Χριστὸν ὀνομάζει· οἶκον δὲ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ἣν ὠκοδόμησε, καὶ τὰ ταμιεῖα αὐτῆς ἐνέπλησε παντὸς πλοῦτου τιμίου καὶ καλοῦ. Ταμιεῖα δὲ εἰσιν αἱ καρδίαι τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ πολιτευομένων, καὶ πληρωθεῖσαι ἐννοιῶν καὶ λόγων καὶ ἔργων. Δι' αὐτῶν γὰρ ἀξιοῦνται τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Κρείσσω σοφὸς ἰσχυροῦ· καὶ ἀνὴρ φρόνησιν ἔχων γεωργίου μεγάλου. [ξοδ. φ. 101 α.] Οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ μέγαλου. Ὅσα γὰρ ἡ γῆ τούτῳ κατ' ἔτος ἐκφέρει, τοσαῦτα [ἡ φρόνησις] ἐκείνῳ· ἢ καὶ πολλῶ βελτίων φρόνησις· τὸ μὲν γὰρ γεώργιον ὑπόκειται ἀνωμαλία ἀέρος.

Μετὰ κυβερνήσεως γίνεται πόλεμος. [ξοδ. φ. 191 β.] Πρᾶγμα αὐτῆς γέμον παραχῆς, πρᾶγμα πολυχειρίας δεόμενον. Ἡ τοῦτο φησὶν, ὅτι οὐχ ἀπλῶς δεῖ πολέμοις ἐπιτρέχειν. Ὅρα γὰρ, ὅταν ἐλέσθαι δέῃ, φησὶν, οὐχὶ ἡ σοφία εἰς μέσον παράγεται; Ἐὰν πέσῃ ὁ ἐχθρὸς σου, μὴ ἐπιχαρῆς αὐτῷ. [ξοδ. φ. 103 α.] Εἰ γὰρ ἐπιχαίρεις ὡς ἀμύνης τυχῶν, ὁ Δεσπότης μέχρι τούτου στήσεται διὰ φιλανθρωπίαν· καὶ οὐκ ἐκδικήσει δις ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ καὶ ἐλεεῖ μὲν τὸν πεσόντα, ὀργίζεται δὲ τῷ ἐπαρθέντι. Πᾶς γὰρ ὁ ἐπιχαίρων ἀπολλυμένη ψυχῇ, ὅμοιος τῷ διαβόλῳ τῷ μηδένα σωθῆναι θέλοντι. Σημειωτέον δὲ 64.733 ὅτι ἐναυθῆ ἀνθρωπον εἴρηκε τὸν ἐχθρὸν, ὑπὲρ οὗ καὶ προσεύχεται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις προσταττόμεθα καὶ τοῦτον ἀγαπᾶν. Εἰ γὰρ καλὸν σοὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι, εὐχου διαμένειν τὸν ἀντίπαλον μᾶλλον. Φοβοῦ τὸν Θεὸν, υἱέ, καὶ βασιλέα. [ξοδ. φ. 103 β.]

Ἀληθῶς βασιλέα Χριστὸν τὸν Θεόν. Ἡ βασιλέα, τὸν πρὸ τῶν βασιλευομένων ἑαυτοῦ βασιλεύοντα. Μήθ' ἐτέρῳ αὐτῶν ἀπειθεῖ. Ὁ γὰρ ὑπὸ Θεοῦ χειροτονουμένῳ βασιλεῖ ἀπειθῶν, τὸν Θεὸν ἀτιμάζει· ἐξαίφνης γὰρ τίσονται τοὺς ἀσεβεῖς· ἐπεὶ μηδεὶς οἶδε τὴν ὥραν ἐκείνην ἢ τὴν ἡμέραν. Πολλάκις δὲ καὶ ἔτι ζώντων ἀδοκῆτως ἢ ἐκδίκησις γίνεται. Τὸ γὰρ εὐλογον καὶ αἴτιον τῆς ἐπιφορᾶς τῶν τιμωριῶν, εἰδένα μόνου ἐστὶ τοῦ κρίνοντος, καὶ εἴ τις ἐκείνου φίλος. Ἐκτὸς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ βασιλέως, μὴ φίλους ἔχε· οἱ γὰρ μὴ τούτων φίλοι, ἐχθροὶ αὐτῶν εἰσὶ· τοὺς δὲ αὐτῶν μὴ φίλους, μὴ ἔχε φίλους.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ΄.

Δόξα Θεοῦ κρύπτει λόγον. [ξοδ. φ. 119 α.] Ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν κρύπτων, ἢ ὁ βουλόμενος τὸν Θεὸν δοξάζειν, ἢ βασιλέα, ὑπακούειν ὀφείλει. Κρύπτειν δὲ τὸ φυλάττειν ἐστί. Χάρις καὶ φιλία ἐλευθεροῖ. Ὁ κεχαριτωμένος ἀνθρωπος, φίλτατος, ἃ δύναται ἐλευθερῶσαι αὐτοῦ τὸ φρόνημα. Ἐσθίειν μέλι πολὺ, οὐ καλόν. Καὶ ἀνωτέρῳ μέλι, ἢ ἀλληγορία εἴρηται. Πολὺ οὖν εἶναι περὶ τούτων ὄντων θεωρίαν ἀσύμφορον. Μὴ σοφίζου γὰρ πολλὰ, μήποτε ἐκπλαγῆς ἄλλαχοῦ, Ἡ γνῶσις φυσιοῖ. Συμμέτρως δεῖ τοίνυν τούτοις προσιέναι, καὶ τιμᾶν τοὺς ἐνδόξους λόγους τοῦ Κυρίου, οἳ εἰσὶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ γλυκύτεροι ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

ΚΕΦΑΛ. Λ΄.

Τίς συνέστρεψεν ὕδωρ ἐν ἱματίῳ; [ξοδ. φ. 105 β.] Τὴν ἀληθῆ γνῶσιν ἐναπέθετο ταῖς ἀρεταῖς ἤγουν, τίς διὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας τῆ τῶν πραγμάτων ἀστάτῳ καταστάσει δέδωκε στάσιν; Ἐν γὰρ τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ῥευστὴν ζωὴν ἀπέκλεισεν, ἐπεὶ ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν. Ὅτι δὲ ἱμάτιον λέγει τὴν πολιτείαν, Ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, φησὶ, μὴ ἐπιστρεψάτω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἤγουν τὴν προτέραν πολιτείαν, ὁ τὸν πνευματικὸν ἀγρὸν ἐργαζόμενος. Τῇ Βδέλλῃ τρεῖς θυγατέρες ἦσαν, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 109 α.] Βδέλλα ὁ διάβολος, ὡς τὸ τῶν ψυχῶν αἷμα, τουτέστι τὴν ζωτικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἐκμύζων. Ἔχει δὲ θυγατέρας καὶ οὐχὶ υἱούς· οὐδὲν γὰρ ἀνδρεῖον, ἀλλὰ πασᾶν ἡδονῆν ἐκτεθλυμμένην· ἄδης, ἡ κακία, θυγάτηρ οὖσα τοῦ διαβόλου, ἀναιροῦσα ψυχὰς καὶ κόρον οὐ λαμβάνουσα. Γυναικὸς ἔρωσ, ἡ ἄθεος διδασκαλία, τῆς ἀπάτης μὴ πληρουμένη.

Τῆ τε ἐμπιπλαμένη ὕδατος, ψυχὴ ψαμμώδης καὶ ἄγονος, ποτιζομένη μὲν ἀεὶ ταῖς Γραφαῖς, μηδὲν δὲ 64.736 βελτιουμένη. Ἐφ' αἷς πάσαις τὸ πῦρ ἐστὶ τῶν κολάσεων. Ὁφθαλμὸν καταγελῶντα τοῦ πατρός. [ξοδ. φ. 110 α.] Ὁφθαλμὸς ὁ νοῦς, ὃς αἴτιος τοῦ κατορθοῦν ἢ ἀμαρτάνειν. Ὅταν οὖν οὗτος κατὰ τῆς ἀβύσσου, τῶν τοῦ Θεοῦ λέγω κριμάτων, ἢ τὰς Γραφὰς διασύρῃ, τὸν οὐράνιον ἀτιμάζει Πατέρα, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δοθεῖσαν ἀρχαίαν γνῶσιν τοῖς προφήταις καὶ ἀποστόλοις. Τὸν δὲ τοιοῦτον ἐκκόπτουσι πονηραὶ τινες δυνάμεις ταῖς κολάσεσιν ὑπηρετούμεναι, καὶ τὴν μερικὴν ἐπάγουσαι κάθαρσιν, ἃς κόρακας εἶπεν· οἱ δὲ ὅλον κατεσθίοντες, ἀετοὶ καλοῦνται, διὰ τὸ τὴν καθ' ὅλου κάθαρσιν πιστεῦσθαι. Τρία δὲ ἔστιν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 110 β.] Ταῦτα πάντα σωφροσύνης παιδευτικά. Τοιαύτη ἡ ὁδὸς γυναικὸς μοιχαλίδος· ὡσπερ ἐκείνη τὴν πορνείαν κρύπτει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτό φησιν, ὅτι ἀκατάληπτον τὸ πρᾶγμα; Βουλόμενος ἡμᾶς εἰς σωφροσύνην ἀγαγεῖν πάνυ· δεῖ γὰρ τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι σωφροσύνην, ὡς μηδὲ πονηρὰν ὑποψίαν λαβεῖν. Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ. [ξοδ. φ. 112 β]

Ἐὰν οἰκέτης, φησὶ, βασιλεύσῃ τις. Ἡ ὁ λαὸς τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ, οἰκέτης ἐν γῆ Αἰγύπτῳ γενόμενος, καὶ οὕτως βασιλεύσας ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ, κατεστρηνίασε τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἄφρων πλησθῆ σιτίων. Ἐφαγε γὰρ καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος. Καὶ οἰκέτις ἐὰν ἐκβάλῃ τὴν ἑαυτῆς κυρίαν. Τουτέστιν ἡ ἐπίγειος Ἱερουσαλήμ, παιδίσκη πάντων γεγενημένη ἐθνῶν, ἐξέβαλε τὴν ἑαυτῆς κυρίαν, τὴν ἀγίαν σάρκα Κυρίου, κυριοκτόνος γενομένη. Καὶ μισητὴ γυνὴ ἐὰν τύχῃ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Τίς οὖν γυνὴ μισητὴ, ἀλλ' ἢ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἢ μὴ ἀγαπήσασα τὸν Χριστὸν Θεὸν, τὸν παρθενικὸν ἄνδρα αὐτῆς; Ἀλλ' ἀεὶ ῥεμβομένη περὶ τὰ εἶδωλα πορνεύουσα ἐν αὐτοῖς· λέγει γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· Ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον ἢ ἀσύνητος Ἰουδαία, Ὅρα οὖν ἀγαθοσύνην καὶ εὐσπλαγχνίαν Χριστοῦ· Καὶ εἶπα, φησὶ, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτήν· Ἐπίστρεψον πρὸς με, λέγει Κύριος. Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ· καὶ μὴν αὐτὸς εἶπεν ὅτι οἰκέτης ἄρξει δεσποτῶν ἀφρόνων. Ἀλλ' ἐνταῦθα οὐχὶ τὸν συνετὸν οἰκέτην φησὶ, ἀλλ' ἀπλῶς οἰκέτην· ἐπειδὴ παρὰ τὴν ἀξίαν πράττει τινὰ ἀνοίᾳ· κάκεῖνοί εἰσιν αἴτιοι, οἱ χειροτονήσαντες αὐτόν· ἀλλ' οὐκ οἶδε, φησὶ, ὅπως τῇ ἀρχῇ χρήσεται. Εἰ γὰρ τοὺς ἐλευθερίως τραφέντας ἐκτραχηλίζει τὸ πρᾶγμα, πολλῶ μᾶλλον τούτους· οὐδὲν οὕτως πρὸς ἀρχὴν ἐπιτήδειον, ὡς τὸ ταπεινοφρονεῖν· ἐβασίλευσεν οἰκέτης ὁ Ἱεροβοὰμ, καὶ ὄρα ὅσα κακὰ ἐποίησεν, ἃ οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτόν. 64.737 Τέσσαρα δὲ ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς, κ. τ. λ. [ξοδ. φ. 113 β.]

Λέγει περί τῆς κτίσεως, ἵνα μὴ πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῆς κατασκευῆς ἴδῃς τῆς σωματικῆς· ὅρα πῶς πείθει μὴ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐπτοῆσθαι· οἷά ἐστιν σοφώτερα τῶν σοφῶν, οὐχὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ζώων, τῶν ἀλόγων τῶν μεγάλων· ταῦτα σοφία κρατεῖ. Ὅρα πῶς προνοητικὸς τοῦ μέλλοντος ὁ μύρμηξ, πῶς οὐ ῥαθυμεῖ, καίτοι τοῦ καιροῦ κελεύοντος τοῦ θέρους. Πῶς τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀσθένειαν διορθοῦται τῇ προνοίᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τοῖς ἀσθενέσι μεμαθηκέναι [δεῖ] τὴν σοφίαν, ἵνα μὴ ἐκ παντὸς τρόπου τὰ σωματικὰ συζητῆς. Εἰ γὰρ ἦν ἰσχυρὸν, οὐκ ἂν ἐφάνη ἡ σοφία. Καὶ οἱ χοιρογρύλλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν. Οὐχ ἀπλῶς ἐφ' ἐκάστου μέμνηται τῆς ἀσθενείας, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τῆς σοφίας τὴν ἰσχύ· κάκείνους μὲν ἀπὸ τῆς τροφῆς, τούτους δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίσεως τελείως ἀνάλωτα. Καὶ τούτοις τὰ καταγῶγια λέγει. Ἀβασίλευτον ἢ ἀκρίς.

Ἐνταῦθα τὰ πολιτικά, τὸ πειθήνιον, τὸ ὁμοιοητικόν, τὸ κινητικόν, τὸ τῆς συμφωνίας τῆς ἀπάτου. Ταῦτα γὰρ ἡμῶν συνέχει τὴν ζωὴν, τροφή, οἴκησις, στρατεία. Ὅρα ὡς περ ἀσθενῆ ἐκεῖνα, οὕτως καὶ ταῦτα ἀναρχα, καὶ οὐδὲν παρεβλάβη, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τὴν εὐταξίαν ἔχει· Οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καὶ τῶν ἀνθρώπων ταῦτα σοφώτερα εἰπῶν. Κατὰ τοῦτο πῶς διατηρεῖ τὴν εὐταξίαν. Καὶ ἀσκαλαβῶτης χερσὶν ἐρειδόμενος, ὁμορόφιός τοις κρατοῦσιν ἐστίν, φησί. Τὸ ζῶον τοῦτο τὸ εὐάλωτον, καὶ οὐδεὶς λυμαίνεται τοῦτον. Καὶ ἀλέκτωρ ἐμπεριπατῶν ἐν θηλείαις εὐψυχός. [ξοδ. φ. 115 α.] Ἐν τοῖς οἰκείοις καλὸς ἀλέκτωρ, φησὶν. Ἀλλ' ὡς περ οὗτος ἐν τοῖς οἰκείοις, οὕτως καὶ σὺ ἐν ἀνθρώποις μὴ μέγα φρόνει, φησί. Τί δὲ εὐτελέστερον ἀλέκτορος; ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρχῆς μέγα φρονεῖ. Ὁ μὲν σῶματι κρατεῖ, ὁ δὲ φύσει, ὁ συνέσει. Οὐ γὰρ δεῖ κατὰ τὰ ἄλλα σωματικῶς καὶ φυσικῶς διακρατεῖν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ πειθοῖ· ὅπερ γὰρ ἐκείνῳ μὲν ἰσχύς, τούτῳ δὲ ἡ φύσις, τοῦτο τοῦ βασιλέως τὸ λογικόν· διὰ τοῦτό φησι· Καὶ τράγος ἡγουμένος αἰπολίου. Ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκε, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς, ὥστε ἐκπλήττεσθαι. [ξοδ. φ. 115 β.] Οὗτος γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ὁ ὑπὲρ ἀμαρτίας κόσμος σφαγεῖς, καὶ ὡς θῦμα προσαχθεῖς, καὶ ὡς ἐρήμῳ εἰς ἔθνη πεμφθεῖς· καὶ κόκκινον ἔριον ἐπὶ κεφαλὴν ὑπὸ τῶν ἀπίστων στεφανωθεῖς· καὶ ἀνθρώπων λύτρον γενηθεῖς· καὶ ζωὴ πάντων δειχθεῖς. Καὶ βασιλεὺς δημηγορῶν ἔθνευ. Ὁ ὑπὸ Ἡσαΐου προφητευθεῖς· Βασιλέα γὰρ, φησὶ, μετὰ δόξης ὄψεσθε. Οὗτος ὁ δημηγορῶν ἐν ἔθνει πιστῶ, καὶ παρρησία δι' Εὐαγγελίων ὁμιλῶν. Ἄμελγε γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον. [ξοδ. φ. 116 β.] Ἄμελγε πιστῶς τὰς δύο διαθήκας τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐρήσεις ἐντολὰς, ὡς γάλα· ἵνα τρεφόμενος ἐν αὐταῖς, εἰς πιστὸν τέλειον ἄρτον κατανηθῆσαι δυνηθῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ΄.

Δίδοτε οἶνον πίνειν τοῖς ἐν ὀδύναϊς. [ξοδ. φ. 118 α.] Δίδοτε οἶνον, εἶπε· τὴν καταλελυμένην γὰρ ψυχὴν ἐκθερμαίνεσθαι χρή· οὐχὶ τὸν ἄρχοντα τὸν τύφου γέμοντα πρὸς τὴν θέρμην ἐξάγειν· τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς θερμασίας ἀρκούσης αὐτῷ. Πλάτυνον τὸ στόμα πλατύτερον, καὶ πεπαρρησιασμένον λάμβανε λόγον.